Bibliografický popis elektronických publikací v síti knihoven ČR

Edita Lichtenbergová, Marie Balíková, Ludmila Benešová,
Jarmila Přibylová, Jaroslava Svobodová

Publikace vznikla na základě úkolu řešeného v rámci projektu NAKI:

„Správa elektronických publikací v síti knihoven ČR“
(DF 12P01OVV006)

Národní knihovna České republiky

Praha 2015

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Lichtenbergová, Edita
Bibliografický popis elektronických publikací v síti knihoven ČR / Edita Lichtenbergová, Marie Balíková, Ludmila Benešová, Jarmila Přibylová, Jaroslava Svobodová. -- Vydání první. -- Praha : Národní knihovna České republiky, 2015. -- 1 online zdroj
Anglické resumé
ISBN 978-80-7050-657-8 (online : pdf)

025.3/.4 * 01:001.81 * 025.3/.4:[002.1:004.087] * 025.31 * 025.32 * 025.3 * 025.3/.4:021.64 * 021.63 * 004.77:002.1 * (437.3)
- bibliografický popis -- Česko -- 2011-2020
- bibliografická metodologie -- Česko -- 2011-2020
- katalogizace elektronických zdrojů -- Česko -- 2011-2020
- katalogizační pravidla a standardy -- Česko -- 2011-2020
- bibliografické záznamy
- RDA (katalogizační pravidla)
- kooperativní katalogizace -- Česko
- sítě knihoven -- Česko
- správa elektronických dokumentů -- Česko
- kolektivní monografie

025.3/.4 - Katalogizace. Selekční jazyky [12]

Vydání první

Tato elektronická publikace vznikla na základě úkolu řešeného v rámci projektu NAKI:

„Správa elektronických publikací v síti knihoven ČR“ (DF 12P01OVV006)

Lektorovala: PhDr. Zuzana Hájková

© Národní knihovna ČR, Praha 2015

© Edita Lichtenbergová, Marie Balíková, Ludmila Benešová, Jarmila Přibylová, Jaroslava Svobodová, 2015

ISBN 978-80-7050-657-8

Obsah:

Úvod	4
1. Definice pojmů	5
2. Analýza výchozího stavu	7
3. Popis a výběr standardů pro katalogizační politiku	31
4. Stanovení katalogizační politiky s ohledem na sdílení záznamů	37
5. Implementace standardů	61
Závěr	67
Resumé	68
Přehled použitých zdrojů	69

Úvod

Jednou ze základních součástí správy elektronických publikací, řešených v rámci projektu „Správa elektronických publikací v síti knihoven ČR“, je zpracování bibliografických metadat, tedy bibliografický popis elektronických publikací, na základě něhož je možné publikace vyhledat a následně zpřístupnit. Primárním podnětem pro stanovení úkolu pak byla skutečnost, že v roce 2005 byl ukončen vývoj tehdejších katalogizačních pravidel – *Anglo-amerických katalogizačních pravidel: druhé vydání, revize 1988* (dále AACR2*).* Jednalo se o mezinárodní pravidla uvedená do české katalogizační praxe v roce 1995, nicméně koncept pravidel byl výrazně starší, jednalo se o pravidla vytvořená pro klasické lístkové katalogy, která byla revidována pro potřeby elektronických katalogů. Pravidla byla implementována s ohledem na českou katalogizační praxi i s ohledem na interpretace zahraničních knihoven, které se projevovaly v přebíraných záznamech a přesahovaly rámec AACR2.

Naskýtala se tedy otázka, jak postupovat při řešení projektu a zda při katalogizaci elektronických publikací, zahrnutých do projektu, pokračovat v bibliografickém popisu podle AACR2, nebo, i s ohledem na výše zmíněný status pravidel, provést změnu, která by se však nemohla omezit výhradně na elektronické publikace. Pro potřeby výběru a posléze převzetí nových katalogizačních pravidel pro popis elektronických publikací bylo třeba analyzovat implementaci pravidel AACR2 do české katalogizační praxe; přechod na nová katalogizační pravidla měl zajistit využitelnost stávajících katalogů. Dále bylo potřeba analyzovat možnosti a rozšíření případných nástupnických knihovních standardů, analyzovat jejich obsah a zvolit metodu implementace, která by nejlépe vyhovovala katalogizačnímu prostředí v síti knihoven ČR.

Tato publikace se zabývá popisem jednotlivých kroků procesu implementace nových katalogizačních standardů. Původně mělo dojít k zásadnější proměně katalogizačního prostředí, spolu s novými katalogizačními pravidly mělo dojít i ke změně formátu, vedle nových katalogizačních pravidel měl být implementován formát vybudovaný na myšlence sémantického webu. K této zásadní změně dosud nedošlo, předkládaná publikace tedy slouží nejen jako shrnutí problematiky související s implementací katalogizačních pravidel, ale rovněž jako důležitý souhrn informací v budoucnosti využitelný při změně formátu.

1. Definice pojmů

Základním pojmem projektu je pojem elektronická publikace. Podle výkladu KTD: České terminologické databáze knihovnictví a informační vědy[1] (TDKIV) se jedná o ekvivalent pojmu elektronický dokument, tedy „… dokument, který se od tištěných typů dokumentů odlišuje nikoliv obsahovými, ale formálními vlastnostmi, zejména digitálním způsobem záznamu informací a z něho vyplývající větší nezávislostí a oddělitelností obsahu dokumentu od nosiče dat. Digitální uložení informace umožňuje aplikaci operativnějších individuálních metod práce s informacemi (vyhledávání, změny). Pro účely bibliografického popisu elektronických zdrojů se termínem elektronický dokument označuje zdroj, který obsahuje převážně textová data."

Pro potřeby projektu bylo možno vycházet z této obecné charakteristiky, zaměření na textové dokumenty není omezeno jen na bibliografický popis, ale obecně pro celou působnost projektu správy elektronických publikací.

Pro potřeby definice oblastí bibliografického popisu lze použít i termíny elektronická kniha a elektronické periodikum. Elektronická kniha je podle stejného zdroje „kniha v digitální podobě, tedy vytvořená v počítači (tzv. born digital) nebo vzniklá digitalizací tištěného dokumentu. Je možné ji číst buď online nebo offline (tj. ve čtecím zařízení, např. ve čtečce elektronických knih, tabletu, mobilním telefonu)". Elektronické periodikum je periodická publikace, často odborná, která je přístupná v elektronické podobě a obvykle distribuovaná v síti internet. Může mít souběžné vydání nebo historického předchůdce v tištěné podobě. K elektronickým periodikům patří zejména elektronické časopisy a elektronické noviny." V souvislosti s rozšiřujícím se vydáváním elektronických časopisů na internetu se v současné době zavádí pro účely bibliografického popisu pojem pokračující zdroj, tedy zdroj průběžně aktualizovaný. Vzhledem k terminologii katalogizačních standardů se doporučuje používat termín pokračující elektronický zdroj.

Obě charakteristiky jsou shodné se záběrem projektu, v souladu se zadáním projektu bylo třeba upřesnit specifikaci původu elektronické knihy a elektronického pokračujícího zdroje – projekt se nezaměřuje na elektronické publikace vzniklé digitalizací, ale pouze na elektronické publikace tzv. born digital[2] nebo elektronické předlohy tištěných publikací.

Nicméně je třeba doplnit, že poslední vymezení je podstatné zejména pro další oblasti správy elektronických publikací, například akvizici a archivaci. Pro oblast bibliografického popisu nehraje zásadnější roli, implementovaná pravidla pokrývají celou oblast bibliografického popisu publikací, jejich využití se neomezuje na zúžení specifikované zadáním projektu.

Bibliografickým popisem byl např. podle ČSN ISO 5127-2003[3] "popis bibliografické jednotky podle zavedených pravidel, založených na údajích převzatých ze specifických zdrojů nacházejících se

[1] *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/cze/ktd.

[2] tamtéž

[3] ČSN ISO 5127. *Informace a dokumentace - slovník*. Praha: Český normalizační institut, 2003. Třídící znak 01 0162.

zejména v dokumentu." TDKIV[4] je ve výkladu bibliografického popisu zavádějící, neboť konzervuje vazbu na Mezinárodní doporučení ISBD a AACR2: "Soubor popisných údajů v bibliografickém záznamu, zaznamenávajících a identifikujících bibliografický zdroj; člení se na osm oblastí údajů. Z hlediska rozsahu údajů se rozlišují čtyři úrovně: popis úplný, základní, minimální a zkrácený."

Sítí knihoven je v TDKIV[5] definována „Skupina knihoven propojených vzájemnými vazbami v oblasti řízení, organizace a poskytování knihovnických a informačních služeb. Může být organizovaná např. na územním principu (poskytuje služby občanům vymezeného území – obce, regionu, státu) nebo podle typu knihoven (síť vysokoškolských, muzejních, lékařských aj. knihoven)." V tomto případě pro oblast bibliografického popisu není stanoven organizační rámec, nicméně dalším geografickým označením je vymezeno, že se jedná o knihovny na území Česká republiky.

Vzhledem k zaměření práce je specifičtější terminologie definována v rámci kapitol.

[4] *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/cze/ktd.
[5] *tamtéž*

2. Analýza výchozího stavu

2.1 Cíle analýzy

Jedním ze základních požadavků pro implementaci nových katalogizačních standardů bylo zajištění návaznosti bibliografického zpracování v katalozích, resp. zajištění využitelnosti starší vrstvy záznamů. Pro popis výchozího stavu byla provedena podrobná analýza.

K analýze byla použita terminologie odpovídající doporučení Ustanovení mezinárodních zásad katalogizace(IME ICC) [6] a Funkčních požadavků na bibliografické záznamy (dále FRBR)[7], neboť FRBR byla Ustanovením zásad katalogizace určena za základ pro nová katalogizační pravidla. Cílem bylo provést analýzu entit, jejich vztahů a atributů používaných v české katalogizační praxi. Cílem analýzy bylo usnadnit přechod na jiná pravidla a prověřit, zda jsou na jednotlivých úrovních bibliografického záznamu použity odpovídající vztahy a atributy entit, které odpovídají mezinárodním doporučením a zajišťují bibliografické služby na požadované úrovni. Jednalo se o:

- popis vztahů mezi entitami jako základ pro implementaci nových katalogizačních pravidel
- popis atributů entit.

Proběhla analýza čtyř datových sad záznamů, které byly definovány pro potřeby správy a sdílení záznamů v ČR:

1. úplná úroveň záznamu/záznam pro Českou národní bibliografii – atributy entit, jejichž rozsah odpovídá doporučení rozsahu minimálního záznam, který je součástí FRBR

2. minimální úroveň záznamu pro SK ČR – atributy entit, jejichž rozsah odpovídá doporučení rozsahu minimálního záznam, které vzniklo v letech 1993-2004 pro potřeby Souborného katalogu ČR.

3. subminimální úroveň pro SK ČR – atributy entit, jejichž rozsah byl stanoven v roce 2004 pro potřeby spolupráce Souborného katalogu ČR se základními knihovnami, slouží k jednoznačné identifikaci elektronické publikace.

4. nakladatelská úroveň – atributy entit, které slouží k jednoznačnému určení publikace pro potřeby Národní agentury ISBN.

Výsledky analýzy jsou prezentovány v tabulkách, verze zachycuje stav k 30. 12. 2012. Rozepsané modely byly publikovány v roce 2013. Definice pojmů je součástí analýzy.

Formou tabulek byly prezentovány čtyři konceptuální modely pro čtyři úrovně záznamu. Analýza pak umožnila implementaci nových pravidel postavených na FRBR.

---

[6] *Ustanovení mezinárodních zásad katalogizace*. Praha: Národní knihovna ČR, 2009- [cit. 2015-09-22]. Dostupné z: http://www.nkp.cz/soubory/fond/mezinarodnizasadykatalogizace.pdf

[7] *Funkční požadavky na bibliografické záznamy: závěrečná zpráva*. 1. vyd. Praha: Národní knihovna ČR, 2002. ISBN 80-7050-400-5.

2.2. Analýza datových sad záznamů

2.2.1 Analýza entit

V souladu s FRBR[8] lze rozlišovat entity:

Entity 1. skupiny	dílo provedení vyjádření jednotka
Entity 2. skupiny	osoba korporace
Entity 3. skupiny	koncept objekt událost místo

Pro potřeby analýzy entit bylo třeba nejdříve definovat základní pojmy:

Entita *(entity) – Příklady entity ve FRBR a FRAD[9] zahrnují výsledky intelektuálního či uměleckého úsilí (dílo, vyjádření, provedení a jednotka); agenty (tj. osoby, rodiny, korporace) zodpovědné za vytvoření intelektuálního či uměleckého obsahu, výrobu a šíření obsahu ve fyzické formě či správu produktu; nebo předmět díla (dílo, vyjádření, provedení, jednotka, osoba, rodina, korporace, koncept, objekt, událost, místo).*

[Zdroj: IME ICC[10]]

Dílo *(work) – určitý intelektuální či umělecký výtvor (tj. intelektuální či umělecký obsah).*

[Zdroj FRBR, modifikované IME ICC]

Vyjádření *(expression) – intelektuální či umělecká realizace díla.*

[Zdroj: FRBR]

Provedení *(manifestation) – fyzická prezentace vyjádření díla. Provedení může prezentovat soubor děl, jednotlivé dílo či analytickou část díla.*

[Zdroj: IME ICC]

Provedení se mohou vyskytovat v jedné či více fyzických jednotkách.

[Zdroj: FRBR]

Jednotka *(item) – jednotlivý exemplář provedení.*

[Zdroj: FRBR]

---

[8] *Funkční požadavky na bibliografické záznamy: závěrečná zpráva*. 1. vyd. Praha: Národní knihovna ČR, 2002. ISBN 80-7050-400-5.

[9] *Functional Requirements for Authority Data*. München: Saur, 2009. ISBN 978-3-598-24282-3.

[10] *Ustanovení mezinárodních zásad katalogizace*. Praha: Národní knihovna ČR, 2009- [cit. 2015-09-22]. Dostupné z: http://www.nkp.cz/soubory/fond/mezinarodnizasadykatalogizace.pdf.

Osoba *(person) – individuální či jako individuální se prezentující entita ustanovená nebo přijatá jednotlivcem či skupinou.*
[Zdroj: FRBR, modifikováno IME ICC]

Korporace *(corporate body) – organizace či skupina osob a/nebo organizací, která je identifikována určitým jménem a která jedná nebo může jednat jako celek.*
[Zdroj: upraveno FRBR, IME ICC]

Koncept *(conceptus) – nemateriální téma.*
[Zdroj: FRBR]

Objekt *(object) – materiální věc.*
[Zdroj: FRBR]

Událost *(event) – činnost nebo akce.*
[Zdroj: FRAD (pokud události nemají charakter korporace, tj. nejednají jako korporace, považují se za předměty), FRBR]

Místo *(place) – lokace.*
[Zdroj: FRBR]

2.2.1.1 Vztahy mezi entitami

Číslice 1, 2, 3, 4 představují dříve definovaný konceptuální model/úroveň záznamu

1. úplná úroveň záznamu/záznam pro Českou národní bibliografii

2. minimální úroveň záznamu pro SK ČR

3. subminimální úroveň pro SK ČR

4. nakladatelská úroveň

Písmeno **p** označuje povinný údaj (tj. povinný, lze-li aplikovat), písmeno **d** dílčí povinnost (v případě částečné implementace atributů entit nebo chybějící formalizaci), písmeno **o** označuje vztahy, které nelze aplikovat na bibliografické údaje.

2.2.1.1.1 Základní vztahy mezi entitami

Směr	Entita 1	Vztah	Entita 2	1	2	3	4
>	dílo	je realizováno prostřednictvím	vyjádření	p			
<		je realizací		p			
>	vyjádření	je ztělesněno	provedením	p			
<		ztělesňuje		p			
>	provedení	je ilustrováno	jednotkou	o	o	o	o
<		ilustruje		o	o	o	o
>	dílo	je vytvořeno	entita 2. skup.	p	d		d
<		vytvořila		p			
>	vyjádření	je realizováno	entita 2. skup.	p			
<		realizuje		p			
>	provedení	je vyrobeno	entita 2. skup.	p	p		d
<		vyrobila		p			
>	jednotka	je vlastněna	entita 2. skup.	o	o	o	o
<		vlastní		o	o	o	o
>	dílo	má jako předmět	entita 1. skup.	p			
		má jako předmět	entita 2. skup.	p			
		má jako předmět	entita 3. skup.	p			
<	dílo	je předmětem	entita 1. skup.				
		je předmětem	entita 2. skup.				
		je předmětem	entita 3. skup.				

2.2.1.1.2 Dílo – dílo

Směr	Entita 1	Vztah	Entita 2	1	2	3	4
>	Dílo	je pokračováním	Dílo	p			
<		pokračuje jako		p			
>		je suplement		p			
<		má suplement					
>		je doplňkem		p			
<		má komplement					
>		je sumarizací		p			
<		je předmětem sumarizace					
>		je adaptací		p			
<		je adaptováno					
>		je transformací		p			
<		je transformováno					
>		je imitací					
<		je imitováno					

2.2.1.1.3 Vyjádření – vyjádření

Směr	Entita 1	Vztah	Entita 2	1	2	3	4
>	vyjádření	je zkrácením	vyjádření	p			
<		je zdrojem pro zkrácení					
>		je revize		p			
<		je revidován čím					
>		je překlad		p			
<		je originál					
>		je úpravou		p			
<		je podkladem pro úpravu					
>		je pokračováním		p			
<		pokračuje jako					
>		je suplement		p			
<		má suplement					
>		je doplňkem		p			
<		má komplement					
>		je sumarizací		p			
<		je předmětem sumarizace					
>		je adaptací		p			
<		je adaptováno					
>		je transformací		p			
<		je transformováno					
>		je imitací					
<		je imitováno					

2.2.1.1.4 Provedení – provedení

Směr	Entita 1	Vztah	Entita 2	1	2	3	4
>	Provedení	je reprodukcí	Provedení	p			
<		má reprodukce					
<>		je alternativou					

Pro potřeby bibliografického záznamu se neanalyzuje vztah jednotka-jednotka.

2.2.1.2 Atributy entit

Definice pojmu: *Atribut je charakteristika entity. Atribut může být součástí entity či připisovaný entitě z vnějšku*. *[Zdroj: IME ICC[11], FRBR[12]]*
Číslice 1, 2, 3, 4 představují opět konceptuální model/úroveň záznamu; písmeno **p** označuje povinný údaj (tj. povinný, lze-li aplikovat), písmeno **d** dílčí povinnost (v případě částečné implementace atributů entit nebo chybějící formalizaci), písmeno **o** označuje další atributy, které nelze aplikovat na typy publikací řešené v projektu.

2.2.1.2.1 Atributy díla

	1	2	3	4
Název díla				
Unifikované názvové záhlaví – název díla (včetně názvu části)	p			
Hlavní název (včetně čísla/názvu části)	p	p	d	d
Forma díla				
Doplněk k unifikovanému názvu – jiné doplňky /forma díla/	p			
Poznámky k povaze, zaměření, literární formě /atd./ – /poznámka vztahující se k formě díla/	p			
Pole kódovaných údajů: kódy formy obsahu /atd./	p			
Pole kódovaných údajů: seriály – kód typu informačního pramene /atd./	p			
Pole kódovaných údajů: kartografické dokumenty – forma kartografického dokumentu	p			
Pole kódovaných údajů: zvukové záznamy – údaj o literárním textu	p			
Pole kódovaných údajů: hudební interpretace a partitury – forma skladby	p			

[11] *Ustanovení mezinárodních zásad katalogizace*. Praha: Národní knihovna ČR, 2009. [cit. 2015-09-22]. Dostupné z: http://www.nkp.cz/soubory/fond/mezinarodnizasadykatalogizace.pdf.

[12] *Funkční požadavky na bibliografické záznamy: závěrečná zpráva*. 1. vyd. Praha: Národní knihovna ČR, 2002. ISBN 80-7050-400-5.

Atributy díla (pokračování)	1	2	3	4
Pole kódovaných údajů: staré tisky a prvotisky – kódy formy obsahu /atd./	o	o	o	o
Datum díla				
Doplněk k unifikovanému názvu – datum /díla/	p			
Jiné rozlišující vlastnosti				
Doplněk k unifikovanému názvu – jiné doplňky	p			
Zamýšlené ukončení				
/Není definováno/				
Zamýšlené uživatelské určení				
Poznámky vztahující se k použití/uživatelskému určení – /poznámka vztahující se k zamýšlenému uživatelskému určení/	p			
Všeobecné údaje zpracování – kód uživatelského určení	p			
Souvislost s dílem				
Poznámky k povaze, zaměření, literární formě /atd./ – /poznámka vztahující se	p			
k souvislostem/	p			
Obsazení (hudební dílo)				
Doplněk k unifikovanému názvu – obsazení (pro hudbu)	p			
Číselné označení (hudební dílo)				
Doplněk k unifikovanému názvu – číselné označení (pro hudbu)	p			
Tónina (hudební dílo)				
Doplněk k unifikovanému názvu – tónina (pro hudbu)	p			
Souřadnice (kartografické dílo)				
Matematické údaje /souřadnice/	p			
Poznámky k oblasti matematických údajů – /poznámka vztahující se k souřadnicím/	p			
Pole kódovaných údajů: kartografické dokumenty – souřadnice	p			
Ekvinokcium (kartografické dílo)				
Matematické údaje /ekvinokcium/	p			
Poznámky k oblasti matematických údajů – /poznámka vztahující se k ekvinokciu/	p			
Pole kódovaných údajů: kartografické dokumenty – ekvinokcium	p			

2.2.1.2.2 Atributy vyjádření

	1	2	3	4
Název vyjádření				
[Není definován]				
Forma vyjádření				
Poznámky k povaze, zaměření, literární formě [atd.] – [poznámka vztahující se	p			
k formě vyjádření]				
Datum vyjádření				
Doplněk k unifikovanému názvu – datum (vyjádření)	p			
Datum vydání, distribuce atd. – [datum copyrightu, datum fonogramu atd.]				

Atributy vyjádření (pokračování)	**1**	**2**	**3**	**4**
Poznámky k oblasti údajů o vydání, distribuci atd. – [poznámka vztahující se k datu nahrávky atd.]	o	o	o	o
Všeobecné údaje zpracování, datum vydání [datum copyrightu, datum fonogramu atd.]	o	o	o	o
Jazyk vyjádření				
Doplněk k unifikovanému názvu – jazyk	p			
Poznámka k povaze, zaměření, literární formě [atd.] – [poznámka k jazyku]	p			
Jiná rozlišující vlastnost				
Doplněk k unifikovanému názvu – jiné doplňky [verze, úprava (pro hudbu) atd.]	p			
Rozsah vyjádření				
Rozsah souboru (elektronický zdroj) – [počet záznamů, příkazů atd.]	p			
Rozsah jednotky – [doba přehrávání/trvání]	p			
Poznámky k rozsahu souboru – [poznámka k počtu záznamů, příkazů atd.]	p			
Pole kódovaných údajů: projekční grafika, filmy, videozáznamy [atd.] – délka	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: durata zvukových záznamů	o	o	o	o
Sumarizace obsahu				
Poznámky vztahující se k obsahu – [přehled obsahu]	p			
Poznámky poskytující anotaci				
Souvislost s vyjádřením				
Poznámky k povaze, zaměření, literární formě [atd.] – [poznámka vztahující se k souvislosti s vyjádřením]	p			
Kritická reakce na vyjádření				
Poznámky k povaze, zaměření, literární formě [atd.] – [poznámka vztahující se ke kritickým reakcím na vyjádření]				
Uživatelská omezení k vyjádření				
Poznámky vztahující se k dostupnosti – [poznámka vztahující se k uživatelským	p			
omezením]				
Předpokládaná pravidelnost vydávání (seriál)	p			
Údaje o periodicitě – [pravidelnost]	p			
Pole kódovaných údajů: seriály – pravidelnost	p			
Předpokládaná četnost vydávání (seriál)				
Údaje o periodicitě – [periodicita]	p			
Pole kódovaných údajů: seriály – periodicita	p			
Typ partitury (hudebnina)				
Specifické údaje pro hudebniny – [typ partitury]	p			
Souběžné specifické údaje pro hudebniny – [typ partitury]	p			
Poznámky ke specifickým údajům pro hudebniny – [poznámka vztahující se k typu partitury]	p			
Pole kódovaných údajů: zvukové záznamy a hudebniny – typ partitury	p			
Obsazení (hudebnina nebo zvukový záznam)				
Poznámky k formě nebo obsazení – [poznámka vztahující se k obsazení (pro hudbu)]	p			

Atributy vyjádření (pokračování)	**1**	**2**	**3**	**4**
Pole kódovaných údajů: hudební interpretace a partitury – nástroje nebo hlasy	p			
Měřítko (kartografický obraz/objekt)				
Matematické údaje – [měřítko]	p			
Poznámky k oblasti matematických údajů – [poznámka vztahující se k měřítku]	p			
Pole kódovaných údajů: kartografické dokumenty – typ měřítka [atd.]	p			
Kartografické zobrazení (kartografický obraz/objekt)				
Matematické údaje – [kartografické zobrazení]	p			
Poznámky k oblasti matematických údajů – [poznámka vztahující se ke kartografickému zobrazení]	p			
Pole kódovaných údajů: kartografické dokumenty – kartografické zobrazení	p			
Znázorňovací technika (kartografický obraz/objekt)				
Poznámky k oblasti matematických údajů – [poznámka vztahující se ke znázorňovací technice]	p			
Pole kódovaných údajů: kartografické dokumenty – fyzický rozměr [atd.]	p			
Pole kódovaných údajů: kartografické dokumenty – charakter snímku [atd.]	p			
Interpretace reliéfu (kartografický obraz/objekt)				
Poznámky vztahující se k obsahu a tématu – poznámka popisující znázornění				
reliéfu				
Pole kódovaných údajů: kartografické dokumenty – kódy reliéfu				
Geodetické, souřadnicové a vertikální měření (kartografický obraz/objekt)				
Poznámky k oblasti matematických údajů – [poznámka vztahující se ke geodetickému, souřadnicovému a vertikálnímu měření]				
Pole kódovaných údajů: kartografické dokumenty – geodetické vyrovnání				
Pole kódovaných údajů: kartografické dokumenty – sféroid [atd.]				
Záznamová technika (snímek dálkového průzkumu)				
Poznámky k oblasti matematických údajů – [poznámka vztahující se k technice záznamu]				
Pole kódovaných údajů: kartografické dokumenty – záznamová technika				
Speciální vlastnost (snímek dálkového průzkumu)				
Poznámky k oblasti matematických údajů – [poznámka vztahující se k vlastnostem				
snímku dálkového průzkumu]				
Pole kódovaných údajů: kartografické dokumenty – výška senzoru [atd.]				
Pole kódovaných údajů: kartografické dokumenty – poloha základny [atd.]				
Technika (grafika nebo projekční grafický obraz)				
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se k technice]	o			
Pole kódovaných údajů: projekční grafika, filmy, videozáznamy [atd.] – technika	o			

2.2.1.2.3 Atributy provedení

Atributy provedení	1	2	3	4
Název provedení				
Hlavní název (včetně čísla/názvu části)	p	p	p	p
Souběžný název	p			
Poznámky k oblasti údajů o názvu a odpovědnosti – poznámky uvádějící variantní a transliterované názvy	p			
Klíčový název (seriály)	p			
Údaje o odpovědnosti				
První údaj o odpovědnosti	p	p		
Další údaje o odpovědnosti	p			
Poznámky k oblasti údajů o názvu a odpovědnosti – poznámky k údajům o odpovědnosti	p			
Označení vydání				
Označení vydání	p	p	p	
Souběžné označení vydání	p			
První údaj o odpovědnosti vztahující se k vydání	p			
Další údaje o odpovědnosti vztahující se k vydání				
Doplňkové označení vydání	p			
Další údaje o odpovědnosti vztahující se k doplňkovému označení vydání				
Poznámky k oblasti údajů o vydání – [poznámka vztahující se k označení vydání]	p			
Místo vydání/distribuce				
První údaj o místě vydání a/nebo distribuce	p	p		p
Další údaje o místě vydání a/nebo distribuce	p			
Poznámky k oblasti nakladatelských údajů – [poznámka vztahující se k místu vydání/distribuce]				
Kód země vydání nebo výroby	p	p		
Nakladatel/distributor				
Jméno nakladatele a/nebo distributora	P	P		P
Údaj o funkci nakladatele, distributora atd.				
Poznámky k oblasti nakladatelských údajů [vztahující se k nakladateli/distributorovi]	p			
Datum vydání/distribuce				
Datum vydání, distribuce atd.	p	p	p	p
Poznámky k oblasti nakladatelských údajů – [poznámka vztahující se k datu vydání/distribuce]				
Všeobecné údaje zpracování – datum vydání	p	p		
Výrobce				
Místo výroby				
Jméno výrobce				
Datum výroby				
Poznámky k oblasti nakladatelských údajů – [poznámka vztahující se k výrobci]				
Údaje o edici				
Hlavní název edice	p	p		p
Souběžný název edice	p			
Údaje o odpovědnosti vztahující se k edici	p			
Mezinárodní standardní číslování (ISSN) edice	p			
Číslování v rámci edice	p	p		

Atributy provedení (pokračování)	**1**	**2**	**3**	**4**
Souběžný název subedice	p			
Údaje o odpovědnosti vztahující se k subedici	p			
Mezinárodní standardní číslování (ISSN) subedice	p			
Číslování v rámci subedice	p			
Forma nosiče				
Specifické označení druhu dokumentu	p	p		p
Doprovodný materiál – [forma nosiče doprovodného materiálu]	p			
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se k formě nosiče]	p			
Pole kódovaných údajů: projekční grafika, filmy, videozáznamy – forma dokumentu [atd.]	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: grafika – specifické označení druhu dokumentu	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: kartografické dokumenty – forma kartografického dokumentu	p			
Pole kódovaných údajů: zvukové záznamy – forma dokumentu [atd.]	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: mikrodokumenty – specifické označení druhu dokumentu	o	o	o	o
Rozsah nosiče				
Rozsah dokumentu	p	p	p	
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se k rozsahu nosiče]				
Materiál				
Další údaje fyzického popisu – [materiál]				
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se k materiálu]				
Pole kódovaných údajů: textové dokumenty – označení fyzického nosiče				
Pole kódovaných údajů: projekční grafika, filmy, videozáznamy – nosič emulzní	o	o	o	o
vrstvy [atd.]				
Pole kódovaných údajů: grafika – primární nosič [atd.]	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: kartografické dokumenty – fyzický nosič				
Pole kódovaných údajů: zvukové záznamy – druh materiálu	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: mikrodokumenty – emulze na filmu	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: staré tisky a prvotisky – nosič	o	o	o	o
Způsob záznamu				
Další fyzické vlastnosti [způsob záznamu]	o	o	o	o
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se ke způsobu záznamu]	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: zvukové záznamy – technika záznamu				
Rozměry nosiče				
Rozměry dokumentu	p			
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se k rozměrům nosiče]				
Pole kódovaných údajů: projekční grafika, filmy, videozáznamy – šířka nebo rozměry	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: zvukové záznamy – rozměry [atd.]	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: mikrodokumenty – rozměry	o	o	o	o
Identifikátor provedení				
Standardní (nebo alternativní) číslo	p	p	p	p
Akvizice zdroje / přístupové oprávnění				
Údaje o dostupnosti a/nebo ceně – [akvizice zdroje / přístupové oprávnění]				

Atributy provedení (pokračování)	**1**	**2**	**3**	**4**
Údaje o dostupnosti				
Poznámky k údajům o vazbě a dostupnosti – [poznámka vztahující se k údajům o dostupnosti]	p			
Údaje o dostupnosti a/nebo ceně – [údaje o dostupnosti]	p			
Omezení přístupu k provedení				
Poznámky vztahující se k dostupnosti – [poznámka vztahující se k omezení přístupu]	p			
Druh písma (tištěná kniha)				
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se k druhu písma]	p			
Velikost písma (tištěná kniha)				
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se k velikosti písma]	p			
Druh písma (tištěná kniha)				
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se k druhu písma]	p			
Foliace (kniha – starý tisk)				
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se k foliaci]	o	o	o	o
Kolace (kniha – starý tisk)				
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se ke kolaci]	o	o	o	o
Status vydávání (seriál)				
Poznámky k oblasti číslování – [poznámka vztahující se k ukončení]	o	o	o	o
Všeobecné údaje zpracování – datum vydání	o	o	o	o
Číslování (seriál)				
Oblast číslování (seriály)	o	o	o	o
Poznámky vztahující se k oblasti číslování	o	o	o	o
Rychlost přehrávání (zvukový záznam)				
Další fyzické vlastnosti – [rychlost přehrávání]	o	o	o	o
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se k rychlosti přehrávání]	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: zvukové záznamy – rychlost	o	o	o	o
Šířka drážky (zvukový záznam)				
Další fyzické vlastnosti – šířka drážky]	o	o	o	o
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se k šířce drážky]	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: zvukové záznamy – šířka drážky	o	o	o	o
Způsob drážkování (zvukový záznam)				
Další fyzické vlastnosti – [způsob drážkování]	o	o	o	o
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se ke způsobu	o	o	o	o
drážkování]				
Pole kódovaných údajů: zvukové záznamy – způsob drážkování	o	o	o	o
Konfigurace pásku (zvukový záznam)				
Další fyzické vlastnosti – [konfigurace pásku]	o	o	o	o
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se ke konfiguraci pásky]	o	o	o	o

Atributy provedení (pokračování)	**1**	**2**	**3**	**4**
Pole kódovaných údajů: zvukové záznamy – konfigurace pásky	o	o	o	o
Způsob ozvučení (zvukový záznam)				
Další fyzické vlastnosti – [způsob ozvučení]	o	o	o	o
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se ke způsobu ozvučení]	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: zvukové záznamy – způsob ozvučení	o	o	o	o
Speciální přehrávací charakteristika (zvukový záznam)				
Další fyzické vlastnosti – [speciální přehrávací charakteristiky]	o	o	o	o
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se ke speciálním	o	o	o	o
přehrávacím charakteristikám]				
Pole kódovaných údajů: zvukové záznamy – speciální přehrávací charakteristiky	o	o	o	o
Barva (obraz)				
Další fyzické vlastnosti – [barva]	o	o	o	o
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se k barvě]	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: projekční grafika, filmy, videozáznamy – údaj o barevnosti	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: grafika – údaj o barevnosti	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: kartografické dokumenty				
Pole kódovaných údajů: mikrodokumenty – údaj o barevnosti	o	o	o	o
Faktor zmenšení (mikrodokument)				
Další fyzické vlastnosti – [faktor zmenšení]	o	o	o	o
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se k faktoru	o	o	o	o
zmenšení]				
Pole kódovaných údajů: mikrodokumenty – faktor zmenšení	o	o	o	o
Polarita (mikrodokument nebo projekční grafika, film, videozáznam)				
Další fyzické vlastnosti – [polarita]	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: mikrodokumenty – polarita	o	o	o	o
Generace (mikrodokument nebo projekční grafika, film, videozáznam)				
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se ke generaci]	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: mikrodokumenty – generace	o	o	o	o
Formát promítání (projekční grafika, film, videozáznam)				
Další fyzické vlastnosti [formát promítání]	o	o	o	o
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu [vztahující se k formátu promítání]	o	o	o	o
Pole kódovaných údajů: projekční grafika, film, videozáznam – formát promítání [atd.]	o	o	o	o
Požadavky na systém (elektronický zdroj)				
Poznámka k požadavkům na systém	p			
Charakteristiky souboru (elektronický zdroj)				
Poznámky vztahující se k dalším charakteristikám souboru	p			
Způsob přístupu (dálkově přístupný elektronický zdroj)				
Poznámka vztahující se ke způsobu přístupu – [způsob přístupu]	p			
Adresa pro přístup (dálkově přístupný elektronický zdroj)				
Poznámka vztahující se ke způsobu přístupu – [adresa pro přístup]	p	p		p

2.2.1.2.4 Atributy osoby

	1	2	3	4
Jméno osoby				
Jmenné záhlaví pro osobu, části jména	P	P		P
Data osoby				
Doplňky ke jménu, data narození, úmrtí atd.	P			
Titul osoby				
Doplňky ke jménu šlechtický titul, hodnost, oslovení atd.	P			
Jiné označení spojené s osobou				
Doplňky ke jménu, jiné doplňky	P			

2.2.1.2.5 Atributy korporace

	1	2	3	4
Jméno korporace				
Jmenné záhlaví pro korporaci – části jména	P	P		
Číslo spojené s korporací				
Kvalifikátor – číslo [shromáždění atd.]	P	P		
Místo spojené s korporací				
Kvalifikátor – geografické jméno [místo shromáždění atd.]	P	P		
Datum spojené s korporací				
Kvalifikátor – datum [shromáždění atd.]	P	P		
Jiné označení spojené s korporací				
Kvalifikátor – typ korporace [atd.]				

2.2.1.2.6 Atributy entit 3. skupiny

	1	2	3	4
Termín pro pojem				
Věcné téma použité jako předmět – předmětové heslo	P			
Termín pro objekt				
Věcné téma použité jako předmět – předmětové heslo	P			
Termín pro akce				
Věcné téma použité jako předmět – předmětové heslo	P			
Termín pro místa				
Věcné téma použité jako předmět – předmětové heslo	P			

2.2.2 Analýza uživatelských úloh – aplikace atributů

Analýzu entit, vztahů a atributů doplňuje ukázka analýzy uživatelských úloh – aplikace atributů pro monografie**.**

Číslice **1, 2, 3, 4** představují opět konceptuální model/úroveň záznamu.

1. úplná úroveň záznamu/záznam pro Českou národní bibliografii

2. minimální úroveň záznamu pro SK ČR

3. subminimální úroveň pro SK ČR

4. nakladatelská úroveň

Písmeno **p** označuje použitelnost pro uživatelskou úlohu, písmeno **d** dílčí použitelnost (v případě částečné implementace atributů entit nebo chybějící formalizaci), písmeno **o** obsahuje další atributy, které se vyskytují v české katalogizační praxi, vztahují se ale k jiným typům dokumentů.

Cílem analýzy uživatelských úloh je prověřit využití atributů.

Uživatelské úlohy 1-9:

Umožnit uživateli –	***záznam pro národní bibliografii na základní úrovni by měl obsahovat***	***a měl by zahrnovat***	**1**	**2**	**3**	**4**
	tyto logické atributy a vztahy	***tyto specifické datové prvky***				
1. najít všechna *provedení* ztělesňující:						
1.1 *díla*, za která je odpovědná určitá *osoba* či *korporace*	vztah(y) mezi odpovědnou *osobou* *(osobami)* nebo *korporací/korporacemi)* a *dílem (díly)* ztělesněným(i) v *provedení*	jmenné záhlaví pro *osobu (osoby)* a/nebo *korporaci(-e)* s hlavní odpovědností za*dílo(a)*	p	d	d	d
1.2 různá *vyjádření* určitého *díla*	vztah(y) mezi *dílem* a *vyjádřením(i)* ztělesněným(i) v *provedení*	názvové záhlaví pro *dílo (díla)*	p			
1.3 *díla* na určité téma	vztah(y) mezi *pojmem (pojmy)* atd., který(é) je (jsou) tématem, a *dílem (díly)* ztělesněným(i) v *provedení*	předmětové heslo (hesla) a/nebo klasifikační znak(y) pro hlavní téma(témata) *díla (děl)*	p	p		
1.4 *díla* z určité edice	vztah mezi edicí a *dílem*	záhlaví pro edici číslo, v rámci edice	p	p		

Umožnit uživateli–	***záznam pro národní bibliografii na základní úrovni by měl obsahovat***	***a měl by zahrnovat***	1	2	3	4
	tyto logické atributy a vztahy	***tyto specifické datové prvky***				
2. najít všechna *provedení* ztělesňující:						
2.1 když je známo jméno a)*osoby* nebo *korporace* odpovědné za *dílo (díla)* ztělesněná v *provedení*	vztah(y) mezi odpovědnou *osobou(osobami)* a/nebo *korporací (korporacemi)* a *dílem (díly)* ztělesněnými v *provedení*	jmenné záhlaví pro *osobu (osoby)* a/nebo *korporaci(-e)* s hlavní odpovědností za *dílo(a)*	p	p	d	d
2.2 když je znám název *provedení*	název *provedení*	hlavní název (včetně čísla/názvu části); souběžný název (názvy)	p	p	d	d
2.3 když je znám identifikátor *provedení*	identifikátor *provedení*	standardní (nebo alternativní) číslo	p	p	p	p

Umožnit uživateli –	***záznam pro národní bibliografii na základní úrovni by měl obsahovat***	***a měl by zahrnovat***	**1**	**2**	**3**	**4**
	tyto logické atributy a vztahy	***tyto specifické datové prvky***				
3 určit *dílo*	název *díla*	názvové záhlaví pro *dílo*	p			
	vztah(y) mezi odpovědnou *osobou (osobami)* a/nebo *korporací (korporacemi)* a *dílem (díly)*	jmenné záhlaví pro *osobu (osoby)* a/nebo *korporaci(-e)* s hlavní odpovědností za *dílo(a)*	p	d	d	d
	zamýšlené ukončení	údaje o periodicitě, číslování atd.	o	o	o	o
	obsazení (hudební dílo)	doplněk k unifikovanému názvu . obsazení (hudební dílo)	o	o	o	o
	číselné označení (hudební dílo)	doplněk k unifikovanému názvu – číselné označení (hudební dílo)	o	o	o	o
	tónina (hudební dílo)	doplněk k unifikovanému názvu – tónina (hudební dílo)	o	o	o	o
	souřadnice (kartografické dílo)	matematické údaje – souřadnice	o	o	o	o
	vztah mezi *dílem* a „mateřským *dílem“*	poznámka k bibliografické historii – „mateřské dílo“	p			

Umožnit uživateli –	***záznam pro národní bibliografii na základní úrovni by měl obsahovat***	***a měl by zahrnovat***	**1**	**2**	**3**	**4**
	tyto logické atributy a vztahy	***tyto specifické datové prvky***				
4 určit vyjádření díla	vztah(y) mezi odpovědnou *osobou (osobami)* a/nebo *korporací (korporacemi)*a *dílem (díly)*	jmenné záhlaví pro *osobu (osoby)* a/nebo *korporaci(-e)* s hlavní odpovědností za *dílo(a)*	p	d	d	d
	forma *vyjádření*	poznámka k formě *vyjádření*	p			
	jazyk *vyjádření*	doplněk k unifikovanému názvu – jazyk; poznámka k jazyku	p			
	jiná rozlišovací vlastnost	doplněk k unifikovanému názvu – jiné rozlišení; poznámka k jiné rozlišovací vlastnosti	p			
	rozsah *vyjádření*	rozsah – doba přehrávání/trvání (hudební dílo)	o	o	o	o
	předpokládaná četnost vydávání (seriál)	údaj o periodicitě (četnost vydávání)	o	o	o	o
	typ partitury (hudebnina)	údaj o hudebním provedení – typ partitury	o	o	o	o
	obsazení *vyjádření* (hudebnina)	doplněk k unifikovanému názvu – údaj o úpravě; poznámka k obsazení	o	o	o	o

Umožnit uživateli –	***záznam pro národní bibliografii na základní úrovni by měl obsahovat***	***a měl by zahrnovat***	**1**	**2**	**3**	**4**
	tyto logické atributy a vztahy	***tyto specifické datové prvky***				
5 určit provedení díla	název provedení	hlavní název (vč. čísla/názvu části)	p	p	p	p
	údaje o odpovědnosti	údaje o odpovědnosti určující jednotlivce nebo skupinu(y) s hlavní odpovědností za obsah; první údaj o odpovědnosti vztahující se k vydání; první údaj o odpovědnosti vztahující se k doplňkovým údajům o vydání	p	d	d	d
	označení vydání	údaje o vydání; doplňkové údaje o vydání	p	d	d	d
	nakladatel/distributor	jméno nakladatele, distributora atd.	p	p	p	p
	datum vydání/distribuce	datum vydání, distribuce atd.	p	p	p	p
	údaje o edici	hlavní název; souběžný název /názvy edice; první údaj o odpověd-nosti vztahující se k edici; číslo	p	d		

		v edici				
	forma nosiče	specifické označení druhu dokumentu	o	o	o	o
	rozsah nosiče	rozsah	p	p		
	identifikátor provedení	standardní číslo	p	p	p	p
	foliace (starý tisk)	poznámka k fyzickému popisu – foliace	o	o	o	o
	kolace (starý tisk)	poznámka k fyzickému popisu – kolace	o	o	o	o
	číslování (seriál)	číslování	o	o	o	o

Umožnit uživateli –	***záznam pro národní bibliografii na základní úrovni by měl obsahovat***	***a měl by zahrnovat***	**1**	**2**	**3**	**4**
	tyto logické atributy a vztahy	***tyto specifické datové prvky***				
6 vybrat dílo	název *díla*	názvové záhlaví pro dílo	p	d	d	d
	vztah(y) mezi odpovědnou *osobou(osobami) a/nebo korporací (korporacemi) a dílem*	jmenné záhlaví pro *osobu (osoby)* a/nebo *korporaci(-e)* s hlavní odpovědností za *dílo(a)*	p	d	d	d
	vztah(y) mezi *pojmem (pojmy)* atd., který(é) je (jsou) tématem, a *dílem (díly)* zahrnutým(i) v *provedení*	předmětové heslo (hesla) a/nebo klasifikační znak(y) pro hlavní téma (témata) *díla (děl)*	p	d		
	forma *díla*	poznámka k formě *díla*	p			
	souřadnice (kartografické dílo)	matematické údaje – souřadnice	o	o	o	o
	vztah mezi *dílem* a předchozím a/nebo následujícím *dílem*	poznámka k bibliografické historii – předchozí/následující *dílo*	p			
	vztah mezi *dílem* a *dílem*, jehož je suplementem	poznámka k bibliografické historii – suplement	p			
	vztah mezi *dílem* a *dílem*, jehož je komplementem	poznámka k bibliografické historii – komplement	p			

Umožnit uživateli –	***záznam pro národní bibliografii na základní úrovni by měl obsahovat***	***a měl by zahrnovat***	**1**	**2**	**3**	**4**
	tyto logické atributy a vztahy	***tyto specifické datové prvky***				
7 vybrat vyjádření	vztah(y) mezi odpovědnou osobou (osobami) a/nebo korporací (korporacemi) a vyjádřením	jmenné záhlaví pro osobu (osoby) a/nebo korporaci(-e) s hlavní odpovědností za vyjádření	p			
	forma vyjádření	poznámka k formě vyjádření	p			
	jazyk vyjádření	poznámka k jazyku vyjádření	p			

	jiná rozlišující vlastnost	poznámka k jiné rozlišující vlastnosti vyjádření	p			
	omezení použití vyjádření	poznámka k omezení použití	d			
	předpokládaná četnost vydávání (seriál)	údaj o periodicitě (četnost vydávání)	o	o	o	o
	typ partitury (hudebnina)	údaj o hudebním provedení typ partitury	o	o	o	o
	obsazení vyjádření (hudebnina)	poznámka k obsazení vyjádření	o	o	o	o
	měřítko (kartografický obraz/objekt)	matematické údaje měřítko	o	o	o	o

Umožnit uživateli –	***záznam pro národní bibliografii na základní úrovni by měl obsahovat***	***a měl by zahrnovat***	**1**	**2**	**3**	**4**
	tyto logické atributy a vztahy	***tyto specifické datové prvky***				
8 vybrat provedení	údaje o odpovědnosti	údaje o odpovědnosti určující jednotlivce a/nebo skupinu s hlavní odpovědností za obsah	p	d	d	d
	označení vydání	údaje o vydání; doplňkové údaje o vydání	p	d		
	datum vydání/distribuce	datum vydání, distribuce, atd.	p	p	p	p
	forma nosiče	specifické označení druhu dokumentů	p			
	materiál	poznámka k fyzickému popisu – materiál	p			
	rozměr nosiče	rozměr	p			
	faktor zmenšení (mikrodokument)	poznámka k fyzickému popisu – mikrodokument	o	o	o	o
	formát promítání (projekční grafika, film, videozáznam)	poznámka k fyzickému popisu – formát promítání	o	o	o	o
	požadavky na systém (elektronický zdroj)	poznámka k požadavkům na systém	o	o	o	o

Umožnit uživateli –	***záznam pro národní bibliografii na základní úrovni by měl obsahovat***	***a měl by zahrnovat***	**1**	**2**	**3**	**4**
	tyto logické atributy a vztahy	***tyto specifické datové prvky***				
9 získat provedení díla	název provedení	hlavní název	p	p	p	p
	údaje o odpovědnosti	údaje o odpovědnosti určující jednotlivce nebo skupinu(y) s hlavní odpovědností za obsah; první údaj o odpovědnosti vztahující se k vydání; první údaj o odpovědnosti vztahující se k doplňkovým údajům o vydání	p			
	označení vydání	údaje o vydání; doplňkové údaje o vydání	p	p		p
	místo vydání	místo vydání, distribuce atd.	p	p		p
	nakladatel/distributor	jméno nakladatele, distributora atd.	p	p	p	p
	datum vydání/distribuce	datum vydání, distribuce atd.	p	p	p	p
	údaje o edici	hlavní název edice; souběžný název., resp. názvy edice; první údaj o odpovědnosti vztahující se k edici; číslo v edici	p	d		
	forma nosiče	specifické označení druhu dokumentu	p			
	rozsah nosiče	rozsah	p	p		
	identifikátor provedení	standardní číslo	p	p	p	p
	zdroj pro akvizici/oprávnění k přístupu	poznámka vztahující se k dostupnosti	p			
	omezení přístupu k provedení	poznámka vztahující se k omezení přístupu k proveden	p			
	foliace (starý tisk)	poznámka k fyzickému popisu – foliace	o	o	o	o
	kolace (starý tisk)	poznámka k fyzickému popisu – kolace	o	o	o	o
	předpokládaná četnost vydávání (seriál)	údaj o periodicitě (četnost vydávání)	o	o	o	o
	číslování (seriál)	číslování	o	o	o	o
	způsob přístupu (dálkově přístupný elektronický zdroj	poznámka ke způsobu přístupu – způsob přístupu	o	o	o	o
	adresa pro přístup (dálkově přístupný elektronický zdroj)	poznámka ke způsobu přístupu – adresa pro přístup	p			

2.2.3 Shrnutí

Stručně lze konstatovat, že úplná úroveň záznamu/úroveň záznamu pro národní bibliografii (1) v době analýzy odpovídala mezinárodním doporučením podoby záznamu pro národní bibliografii. Poskytuje údaje umožňující plnění základních uživatelských úloh. Analýza vztahů ukázala neúplnost v zaznamenání obousměrných vztahů, která by v pravidlech postavených na FRBR mohla dílčím způsobem omezovat plnění základních uživatelských úloh.

Úroveň minimálního záznamu (2) vykazuje nedostatky ve vazbě na dílo a formalizaci selekčního údaje pro osobu, korporaci (entity 2. skupiny), chybějí některé entity 3. skupiny. Toto se nepříznivě projevuje v analýze plnění uživatelských úloh. Postačující jsou atributy provedení, které umožňují jednoznačnou identifikaci popisné jednotky.

Úroveň subminimálního záznamu (3) vykazuje nedostatky ve vazbě na dílo a formalizaci selekčního údaje pro osobu, korporaci (entity 2. skupiny), chybějí entity 3. skupiny. Toto se nepříznivě projevuje v analýze plnění uživatelských úloh. V omezené míře jsou uvedeny atributy provedení, nicméně umožňují jednoznačnou identifikaci popisné jednotky. Tato úroveň představuje identifikační klíč.

Úroveň nakladatelského záznamu (4) je specifická tím, že neposkytuje údaje formalizované katalogizačními standardy. Je proto využitelná pouze pro základní identifikaci popisné jednotky, údaje lze využít jako provizorní. Při implementaci katalogizačních pravidel by mělo dojít ke stanovení přesnější definice údajů na této úrovni.

Tyto závěry byly důležité při implementaci nových katalogizačních pravidel.

2.3 Analýza výchozího stavu z pohledu věcného zpřístupnění

Význam věcných selekčních prvků/přístupových bodů je určen několika základními cíli:

- Řešení sběru a **zpracování** knih a periodik v elektronické podobě a to včetně elektronických předloh tištěných publikací, monografií i periodik.
- Vytvoření nástrojů pro **sdílení** a **zpřístupnění** tohoto typu obsahu v knihovní síti České republiky.
- Návrh **metodiky** bibliografického popisu tohoto typu dokumentů.
- Využití pro hodnocení publikací v RIV

Předmětem analýzy byla role věcných selekčních prvků při plnění výše uvedených základních cílů projektu z pohledu jednotlivých typů uživatelů systému, z pohledu způsobu prezentace informací publikovaných v informačních zdrojích a z pohledu adekvátního zařazení informačního zdroje, tj. označení formy/žánru. Patřičná pozornost byla také věnována standardům a pravidlům aplikovaným při věcném zpřístupnění informačních zdrojů.

2.3.1 Uživatelé systému e-Deposit

Byly vytipovány základní skupiny potenciálních uživatelů systému e-Deposit, kteří jsou v podstatě totožní s uživateli Národní knihovny ČR, České národní bibliografie (dále ČNB)[13] a uživateli knihovních databází a katalogů dalších informačních institucí, a to

- běžní uživatelé – laická veřejnost
- odborná veřejnost
    - vysokoškolsky graduovaní uživatelé
- nakladatelé a vydavatelé elektronických publikací

Vzhledem k tomu, že systém e-Deposit bude také využit pro hodnocení publikací v RIV je účelné členit kategorii vysokoškolsky graduovaní uživatelé na subkategorie:

- vysokoškolský student požadující studijní základní i nadstavbovou literaturu
- pracovník vědy, výzkumu a vzdělávání, která se dále dělí na
    - uživatele systému RIV
    - účastníky habilitačního a profesorského řízení

Základní potřeby uživatelů všech kategorií jsou definovány v rámci konceptuálního modelu FRBR, tj. vyhledat entitu, určit entitu, vybrat entitu a získat přístup k entitě. Analýza uživatelských úloh (viz výše) prokázala, že v případě věcných selekčních prvků se jedná primárně o entitu dílo případně vyjádření. Předmětem hlubší analýzy byly uživatelské potřeby kategorie vysokoškolsky graduovaných uživatelů.

Uživatelské potřeby účastníků systému RIV

Potřeby této skupiny uživatelů jsou dány především Metodikou hodnocení výsledků výzkumných organizací a hodnocení výsledků ukončených programů (platné pro léta 2013 až 2015).

Podle této Metodiky mají tito pracovníci prokázat výsledky své vědeckovýzkumné a odborné činnosti jako „odborné knihy“, tedy informační zdroje prezentující původní výsledky výzkumu, který byl uskutečněn autorem knihy nebo autorským týmem... Zde je potřeba si uvědomit, že učebnice, učební texty, atd. se za odbornou knihu nepovažují a jsou z hodnocení vyřazeny.

Účastníci habilitačního a profesorského řízení

Jedním ze základních předpokladů tohoto řízení je – vedle vědeckovýzkumné a odborné činnosti - prokázání pedagogické praxe, která má být doložena i vydanými učebnicemi.

Z uvedeného vyplývá, že pracovníci vědy, výzkumu a vzdělávání jako vědeckovýzkumní pracovníci prezentují originální výsledky své práce v rámci odborného funkčního stylu, a to stylu vědeckého, jako účastníci habilitačního a profesorského řízení prezentují výsledky své pedagogické praxe v rámci stylu pedagogického.

[13] *Česká národní bibliografie* [online]. [cit. 2015-09-16]. Dostupný z WWW: <http://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-a&local_base=cnb>.

Nakladatelé a vydavatelé elektronických publikací

Nakladatelé a vydavatelé usilují o maximální prodejnost vydávané publikace. Proto v jejich anotacích bývají vydané dokumenty prezentovány jako čtivé, obsahující praktické rady, návody, atd. Tyto anotace jsou tak v přímém rozporu se záměry autorů – vědeckovýzkumných pracovníků.

2.3.2 Způsob organizace informací a jejich prezentace v odborných informačních zdrojích

Odborné texty jsou psány odborným funkčním stylem, který je dále strukturován do dílčích kategorií: odborný funkční styl zahrnuje texty vědecké, naučné, popularizační, učební a esejistické. Z hlediska věcného zpřístupnění pro běžného uživatele knihovních katalogů není další členění odborného funkčního stylu podstatné. Pro odbornou komunitu uživatelů a pro nakladatele jsou jednotlivé subkategorie relevantní. Pro tvůrce z odborné komunity uživatelů přináší neadekvátní zařazení odborných textů (např. přílišný důraz na praktický a popularizační aspekt informačního zdroje) spoustu problémů a je v rámci hodnocení výsledků výzkumných projektů i habilitačního a profesorského řízení velmi nevýhodné. Pro nakladatele a vydavatele zdůraznění praktických a popularizačních rysů odborného textu je naopak výhodné: zaručí tak lepší prodejnost publikace.

Odborné publikace jsou psány odborným funkčním stylem, který se dále člení podle účelu a adresáta (komu je text určen) na styl

- vědecký
- prakticky odborný
- učební
- populárně naučný
- esejistický

Vědecký styl

adresátem vědeckého textu je primárně komunita vědeckovýzkumných pracovníků, tedy úzká skupina odborníků v daném oboru. Tento text přináší nové (nově pojaté) či originální poznatky, formulace alternativních postupů, koncepcí, metod; publikace neobsahuje pouze výčet a vysvětlení všeobecně známých faktů. Charakteristickým rysem je novost, neotřelost. Kompozice textu dokumentu je promyšlená, text je strukturován v horizontální linii: obsahuje úvod, vlastní stať, která je členěna do monotematických kapitol, odstavců, publikace obsahuje závěr, resumé. Vlastní výkladový text je doplněn poznámkovým aparátem, odkazy na odpovídající odbornou literaturu (vertikální členění). Větná stavba je složitá, často se vyskytují spojky, koheznost textu je zajištěna pomocí odkazovacích zájmen. Informační zdroje psané v tomto stylu jsou v Metodice považovány za „odborné knihy“ a bývají jako takové hodnoceny. V katalogu NKČR bývají označeny formálními deskriptory: „monografie“, „kolektivní monografie“, „ vědecké slovníky“. Výčet používaných formálních deskriptorů je zveřejněn[14].

[14] *Forma/žánr dokumentu z hlediska Metodiky hodnocení výsledků výzkumu a vývoje* [online]. [cit. 2015-09-16].
Dostupný z WWW: <http://autority.nkp.cz/vecne-autority/soubor-formalnich-deskriptoru-1/oznacovani-formy-zanru-v-bibliografickych-zaznamech-ktere-jsou-soucasti-katalogu-narodni-knihovny-cr-z-hlediska-metodiky-hodnoceni-vysledku-vyzkumu-a-vyvoje/>.

Prakticky odborný styl

adresátem praktického stylu je poučený uživatel, tedy široká skupina uživatelů – odborníků. Prezentované poznatky nebývají nové, původní, cílem je vysvětlit, objasnit, poskytnout i praktické poznatky. Kompozice textu není sevřená do té míry, jako u vědeckého textu, v terminologii se vyskytují i profesionalismy. Informační zdroje psané v tomto stylu nejsou Metodikou považovány za „odborné knihy“, nejsou tedy součástí hodnocení. V katalogu NKČR bývají označeny formálními deskriptory „příručky“, „praktické příručky“, „přehledy“, „návody“…

Učební styl

adresátem je komunita studujících, na které účelově a záměrně působí. Učební texty zprostředkovávají, předávají informace, obsahují výrazné didaktické prvky. Text je koncipován účelně, kompozice je ovlivněna didaktickou funkcí. Učební texty nejsou v Metodice považovány za „odborné knihy“ a nejsou předmětem hodnocení.

Naopak, v habilitačním a profesorském řízení jsou dokladem pedagogické praxe a jsou pro přiznání uvedených titulů stěžejní. V katalogu NKČR bývají označovány jako „učebnice“ různých typů (podle stupně školy) a „učební texty“.

Populárně naučný styl

adresátem je široká komunita nepoučených uživatelů/čtenářů, která není obeznámená s daným oborem. Cílem je popularizace daného jevu, oboru. To ovlivňuje výběr a vysvětlení faktů, používaný slovník (hovorovější vyjadřování). V Metodice nejsou považovány za „odborné knihy“ a nejsou součástí hodnocení. V katalogu NKČR bývají označeny jako „populárně naučné publikace“. Podstatnou část tohoto typu publikací tvoří publikace pro mládež.

Esejistický styl

adresátem je různorodá skupina uživatelů. Text představuje úvahu autora na dané téma. Kompozice je rozvolněná, zdůrazňuje se postava autora, jeho názory, hodnocení. V Metodice se tyto dokumenty nepovažují za „odbornou knihu“, v katalogu NKČR jsou jim přidělovány formální deskriptory „úvahy“, „eseje“, „pojednání“ …

Forma/žánr díla

Se způsobem organizace informací a jejich prezentace v odborných informačních zdrojích úzce souvisí i problematika **označení formy/žánru aplikovaného u odborných textů.** Forma/žánr díla „je souhrn činitelů, které nesou, člení, modifikují a organizují sdělovaný obsah“[15]. Forma/žánr dokumentu, např. „román“, „povídka“, „esej“, „pojednání“,„studie“, „slovník“ encyklopedie“, „monografie“, „kolektivní monografie“ vyjadřuje způsob zpracování daného konkrétního obsahu informačního zdroje. Konkrétní forma/žánr dodržuje očekávanou, konvencí danou, vnitřní strukturu, po organizační stránce je informační zdroj vytvářen na základě dohodnutých pravidel týkajících se používaných výrazových prostředků, metodologických postupů, atd. Forma díla představuje důležité kritérium v procesu vyhledávání informačních zdrojů. Průzkumy naznačují, že uživatelé často vyhledávají podle formy/žánru díla, případně jimi svůj dotaz zpřesňují. Navíc, některé informační zdroje se zpřístupňují pouze prostřednictvím označení formy/žánru, např. beletrie, leporela, oborově nezaměřené

[15] http://phormis.wz.cz/lit/slovnik.htm

publikace pro děti. Nepřítomnost tohoto údaje v bibliografických záznamech byla širokou veřejností hodnocena jako uživatelsky značně nevlídná.

2.3.4 Závěr

Z analýzy výchozího stavu vyplývá, že organizace informací a jejich prezentace v informačních zdrojích, která úzce souvisí i s označením formy/žánru, je pro jednotlivé kategorie uživatelů systému klíčová; významným způsobem totiž ovlivňuje výsledné pozouzení a zařazení zpřístupňovaného zdroje.

3. Popis a výběr standardů pro katalogizační politiku

Na základě průzkumu v roce 2012 byl sledován vývoj tří základních standardů: Resource Description and Access (dále RDA)[16], BIBFRAME[17] a MARC 21[18]. Jako východisko pro analýzu využitelnosti těchto standardů byly použity analýzy entit, atributů a vztahů FRBR *Analýza stávající katalogizační praxe prostřednictvím konceptuální analýzy*, která byla realizována v roce 2012. V roce 2013 došlo k realizaci několik dalších analýz, jejichž cílem bylo zajistit optimální implementaci standardů v síti knihoven ČR.

3.1 RDA

3.1.1 Charakteristika

Pravidla RDA vznikla jako nástupce dosavadních nejrozšířenějších pravidel *Anglo-americká katalogizační pravidla: druhé vydání, revize 1988* (dále AACR2)[19]. Pravidla AACR2 byla používána nejen v angloamerické oblasti, ale i v řadě dalších zemí. Během času zejména díky vzniku nových druhů dokumentů a nových možností přístupu k informacím zastarala a ani průběžné aktualizace nestačily konzistentně pokrýt všechny potřebné změny. Stoupala tedy potřeba buďto důkladného přepracování stávajících pravidel, nebo sestavení pravidel nových. Původně bylo v plánu pouze důkladné přepracování stávajících pravidel AACR2 (pod pracovním názvem AACR3) a jejich přizpůsobení novým požadavkům. Po pokusu o dílčí úpravy se ukázalo, že je třeba začít

[16] *RDA: Resource Description and Access.* [online]. [cit. 2015-09-14]. Dostupné z: http://access.rdatoolkit.org/.

[17] *BIBFRAME - Bibliographic Framework Initiative [online].* [cit. 2015-09-16]. Dostupné z: http://www.loc.gov/bibframe/.

[18] *MARC 21. Bibliografický formát*. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003- . ISBN 80-7050-427-7.

[19] *Anglo-americká katalogizační pravidla: druhé vydání, revize 1988*. 1. české vyd. Praha: Národní knihovna České republiky, 1994-2006. ISBN 80-7050-187-1.

přepracováním konceptuálního modelu pravidel. V roce 2005 tedy bylo rozhodnuto zpracovat pravidla sice kompatibilní s AACR2, ale vycházející z modelů FRBR a Functional Requirements for Authority Data (dále FRAD)[20]. Tato pravidla autoři nazvali Resource Description and Access (RDA).

3.1.2 Obsah

RDA obsahují podrobné instrukce pro zápis atributů (vlastností) jednotlivých entit. Souhrn těchto entit by měl jednoznačně charakterizovat popisovaný dokument.
Oddíl 1 se zabývá popisem atributů provedení (fyzická podoba vyjádření díla – např. určité vydání knihy, vydané určitým konkrétním nakladatelem, s určitým počtem stran atd.) a jednotek (exemplářů), oddíl 2 popisem atributů díla (abstraktní entita – intelektuální nebo umělecký výtvor) a vyjádření (intelektuální nebo umělecká realizace díla). Oddíl 3 se týká popisu atributů osob, rodin a korporací (včetně konferencí). Jedná se o entity, které mají určité spojení s daným dokumentem – mají autorský podíl na jeho vzniku, nebo mohou být naopak tématem popisovaného dokumentu. I tyto entity mají být charakterizovány natolik jednoznačně, aby nemohlo dojít k záměně (např. aby nebyly zaměňovány dvě různé osoby stejného jména). RDA obsahují soubor přesných instrukcí pro zápis těchto údajů i pro doporučovanou podobu jména. Oddíl 4 čeká na dopracování a bude se zabývat entitami, které spadají do problematiky věcného zpracování. Oddíly 5 až 10 se pak zaměřují na způsob zápisu vztahů mezi entitami. Tedy např. jestli je osoba přímým autorem, nebo měla nějaký jiný podíl na vzniku dokumentu (editor, překladatel apod.) nebo jestli je předmětem popisovaného díla; případně lze zaznamenávat i vztahy mezi díly (překlad, parodie, parafráze, film na námět románu...).

3.1.3 RDA a návaznost na AACR2

Řada pravidel pro popis byla převzata z předcházejících pravidel AACR2, ale byla seřazena tak, aby odpovídala logice FRBR a umožňovala v budoucnosti správně strukturované („FRBRizované“) zobrazení, což by mělo za ideálních podmínek přispět k lepší orientaci čtenářů v katalogu. Výrazně se ale změnily např. údaje o druhu dokumentu. K rozšíření došlo i u toho, co bylo ve starých pravidlech souhrnně nazýváno „nakladatelské údaje“ – došlo k jasnému odlišení údajů nakladatelských od údajů o vzniku, výrobě a copyrightu.

Pravidla RDA jsou jednoznačně považována za nástupce AACR2. Po dokončení RDA se přestalo pracovat na změnách a úpravách v AACR2, není tedy perspektiva jejich vývoje, řešení nových problémů nebo zapracování jakékoli další problematiky. V databázích vzrůstá objem záznamů (ať už bibliografických nebo autoritních), popisovaných podle RDA. Bylo pravděpodobné, že časem většina databází přijímajících naše záznamy začne vyžadovat popis odpovídající RDA, nebo takovým záznamům alespoň bude dávat přednost.

Pravidla byla již při svém vzniku koncipována jako pravidla mezinárodní. K jejich používání přistupují i země, které dosud měly vlastní katalogizační pravidla (Francie, Německo) a dokonce se aktivně podílejí na pracích při vývoji RDA, protože s rozšířením možností sdílení a přebírání hotových záznamů a s rozvojem mezinárodních bibliografických databází stoupá význam jednotných standardů

[20] *Functional Requirements for Authority Data*. München: Saur, 2009. ISBN 978-3-598-24282-3.

(OCLC[21] apod.). Mezinárodně srozumitelný záznam je výhodný i pro zemi, v níž byl dokument publikován a popsán, protože tak se může šířit přesná a všeobecně srozumitelná informace o jeho existenci do světa. V popisu podle AACR2 nebylo možné dlouhodobě pokračovat a žádná jiná pravidla na mezinárodní úrovni neexistují.

3.2 BIBFRAME

V roce 2011 Library of Congress iniciovala přípravu transformace formátu MARC 21 na formát vhodnější pro použití na webu. Informace o iniciativě Bibliographic Framework Transition Initiative[22] je dostupná na webu. Zde lze nalézt základní model, vytvářený v souladu s principy Linked Data[23]. Na stránkách je možné najít specifikaci jednotlivých prvků. Základními prvky modelu jsou (překlad je pouze pracovní):

tvůrčí dílo – zdroj, odrážející konceptuální jádro katalogizovaného zdroje
instance – zdroj, odrážející individuální, hmotné ztělesnění díla
autorita – zdroj, odrážející klíčové autoritní koncepty, jež se projevují definovanými vztahy k dílu a instanci (lidé, místa, témata, organizace…)
anotace – zdroj, který doplňuje ostatní zdroje BIBFRAME dalšími informacemi (knihovní jednotky, recenze)

Architektura modelu by měla např. umožnit detailnější sdílenou katalogizaci, stávající záznam je rozdělen do několika sad dat, která lze pružněji aktualizovat a uvádět do nových kontextů v souladu s potřebami uživatelů, kteří nemusí být jen z řad knihoven a jejich uživatelů.

Implementace BIBFRAME není v dohledné době realizovatelná, nicméně námi implementované standardy by měly již nyní respektovat budoucí formát postavený na Linked Data a zohlednit principy, které budou v rámci katalogizace zdůrazněny. To se projevilo jak při definici minimálního záznamu, tak zejména ve stanovení doporučeného záznamu.

3.3 MARC 21

Vzhledem k tomu, že nový formát není v dohledné době využitelný, byla RDA pro potřeby projektu implementována s formátem MARC 21. Stávající české vydání nebylo pro tyto potřeby dostatečné, proto bylo přistoupeno k analýze a implementacím dodatků souvisejících s RDA. Zároveň byly provedeny analýzy formátu s ohledem na zápis RDA Core Elements[24] a údaje minimálního záznamu pro Souborný katalog ČR. (Následně byly přeloženy a k vydání připraveny dodatky MARC 21 i pro

[21] *OCLC: Online Computer Library Center* [online]. [cit. 2015-09-14]. Dostupné z: http://www.oclc.org/support/home.en.html.

[22] *BIBFRAME - Bibliographic Framework Initiative* [online]. [cit. 2015-09-16]. Dostupné z: http://www.loc.gov/bibframe/.

[23] LInked Data [online]. [cit. 2015-10-01]. Dostupné z: http://linkeddata.org/.

[24] *RDA: Resource Description and Access* [online]. [cit. 2015-09-14]. Dostupné z: http://access.rdatoolkit.org/.

doporučenou a úplnou úroveň.) Při implementaci byly řešeny disproporce mezi RDA a MARC 21 v souladu s výsledky analýz.

Sekundárním formátem je nadále – avšak po časově omezenou dobu – formát UNIMARC[25], po schválení metodiky implementace RDA/ MARC 21 byl vypracován základní převod do UNIMARC (na úrovni minimálního záznamu).

3.4 Označení druhu dokumentu z pohledu nových/aktualizovaných standardů

Z analýzy uživatelských úloh a aplikace atributů vyplynuly hlavní úlohy bibliografického záznamu a to umožnit uživateli najít, určit, vybrat a nakonec získat požadované provedení ztělesňující vyjádření díla.

Předpokladem identifikace a výběru požadovaného provedení díla jsou atributy provedení specifikující druh dokumentu. V bibliografických záznamech vytvořených dle AACR2 se označení druhu dokumentu pohybovala na dvou úrovních: na úrovni obecného označení druhu dokumentu (OODD) uváděného v bibliografickém záznamu v první oblasti bibliografického popisu (v rámci údajů o názvu a odpovědnosti) a dále na úrovni specifického označení druhu dokumentu (SODD) uváděného v bibliografickém záznamu v páté oblasti bibliografického popisu (údaje fyzického popisu). Základním nedostatkem typologie dokumentů v AACR2 na úrovni OODD byla nejednoznačnost používaných termínů, v nichž se odráželo současně několik hledisek třídění dokumentů: hledisko fyzické formy, obsahu, ale i způsobu zápisu.

Studie FRBR a stanovení funkčních požadavků na bibliografické záznamy posunula koncepci OODD do jiné roviny – bibliografický záznam obsahuje takové atributy provedení, které umožňují uživateli jednoznačně identifikovat a vybrat dokument z hlediska jeho obsahu na jedné straně a jeho fyzické podoby na straně druhé. Použití nových atributů provedení umožňuje uživateli vybrat i dokument hybridního charakteru, kdy dokument náleží k několika třídám dokumentů, k několika fyzickým formám nebo k několika formám nosičů.

Ve formátu MARC 21 se používala pro vyjádření dalších charakteristik dokumentu opakovatelná pole kódovaných údajů, ale nejednoznačnost OODD tím nebyla řešena. Teprve atributy provedení v RDA nahrazující původní koncepci obecného označení druhu dokumentu a jejich implementace v MARC 21 se staly předpokladem zkvalitnění bibliografického záznamu. V rámci projektu proběhla analýza atributů obsahu a provedení a na jejím základě došlo k formulaci datových prvků požadovaných na úrovni minimálního a doporučeného záznamu.

[25] *UNIMARC manuál: bibliografický formát*. 1. české vyd. Praha: Národní knihovna ČR, 1996-1999. ISBN 80-7050-252-5.

3.5 Pravidla a standardy aplikované při věcném zpřístupnění informačních zdrojů

Dalším cílem bibliografického záznamu je umožnit uživateli vybrat požadované dílo/a na určité téma na základě jeho obsahových charakteristik, které jsou vyjádřeny pomocí věcných selekčních údajů neřízených i řízených tj. autorizovaných, které se v současné době upřednostňují.

Problematika tvorby věcných selekčních prvků je složitá, v některých pravidlech proto pro svou komplexnost a náročnost zatím řešena není, např. v pravidlech RDA.

Standardy aplikované při tvorbě věcných sekčních prvků

- Konceptuální modely: FRBR, FRAD, FRSAD
- Pravidla RDA
- Řízené slovníky, hesláře, oborové řízené systémy, tezaury, soubory národních věcných autorit, klasifikační systémy – charakteristika jednotlivých systémů je nad rámec této analýzy

Hodnocení konceptuálních modelů z hlediska věcných selekčních údajů:

Funkční požadavky na bibliografický záznam (FRBR)

Jak již bylo uvedeno, konceptuální model FRBR definuje 10 entit organizovaných ve 3 skupinách podle jejich základních funkcí v bibliografickém záznamu. Z pozice věcných selekčních prvků je nutno konstatovat, že v rámci tohoto konceptuálního modelu nebyly definovány všechny potřebné entity: při věcném zpřístupnění národního kulturního dědictví se silně postrádá entita rod/rodina.

Funkční požadavky na autoritní data (FRAD)

V této studii jsou definovány funkční požadavky na autoritní data ve vztahu k uživatelským potřebám. Je definována i entita rod/rodina. Konceptuální model byl určen dvěma slupinám uživatelů: tvůrcům a správcům dat a uživatelům, kteří využívají autoritní informace v procesu vyhledávání. Funkční požadavky byly stanoveny následovně: najít entitu, určit entitu, kontextualizovat entitu a potvrdit entitu. Model FRAD se zabývá jmennými autoritami, ale v rámci tohoto modelu byla zmíněna a do rodiny konceptuálních modelů uvedena entita rod/rodina, proto se tento model stal i předmětem naší analýzy.

Entita *Rodina* - dvě či více osob, které jsou k sobě příbuzné díky narození, sňatku, adopci apod. Zahrnuje královské rodiny, dynastie, šlechtické rody.

Definuje i další entity jako jméno, identifikátor, řízené selekční údaje, pravidla a katalogizační agenturu

Funkční požadavky na předmětová data (FRSAD)[26]:

pro tvorbu věcných selekčních prvků představuje základní konceptuální model.

Cílem tohoto modelu je specifikace třetí skupiny entit prezentované v konceptuálním modelu FRBR: *pojem, objekt, místo a událost (akce),* tedy skupina entit, které se zabývají předmětovým/tematickým zaměřením díla.

Základní schéma modelu FRSAD

Konceptuální model FRSAD zavádí dvě základní nezávislé entity: thema a jeho označení nomen[27]. Entita „thema" souhrně označuje předmět díla, tedy „předmětné" entity typu pojem, objekt, událost (akce), místo. Entita nomen představuje obecné označení entity „thema"– formou alfabetických nebo numerických znaků, případně jejich kombinací. V oblasti jmenných entit model FRSAD respektuje řešení modelu FRAD a používá i entitu rodina.

Funkční požadavky na předmětové autoritní záznamy jsou definovány ve vztahu k uživatelským potřebám. Na základě dvou průzkumů uživatelských potřeb byly definovány následující potřeby při vyhledávání a využívání autoritních předmětových bází:

najít	jeden nebo více „předmětů" a jejich pojmenování, která korespondují se zadanými kritérii s použitím atributů a vztahů
určit	předmět a/nebo jeho pojmenování založený na jeho atributech nebo vztazích (tj. rozlišit mezi dvěma či více předměty nebo jejich pojmenováními s podobnými charakteristikami a potvrdit, že byl nalezen požadovaný předmět nebo jeho pojmenování)
vybrat	předmět a/nebo jeho pojmenování podle uživatelských potřeb
prozkoumat	vztahy mezi předměty a/nebo jejich pojmenováními (např. prozkoumat vztahy pro lepší pochopení struktury a oblasti předmětu a jeho terminologie)

Nedostatek modelu FRSAD: model FRSAD se nezabývá vymezením publikace na základě její formální charakteristiky, což je stěžejní problematika pro tento projekt. Rozhodnutí vyloučit problematiku označení formy z konceptuálního modelu pro předmětová data učiněné pracovní skupinou pro tvorbu tohoto konceptuálního je stále předmětem kritiky. Tým, který se podílel na vývoji tohoto konceptuálního modelu si byl vědom významu řízených termínů označujících formu, žánr a uživatelské zaměření popisovaných děl a považoval je za důležité z hlediska potřeb uživatelů. Přesto je do tohoto modelu nezahrnul, protože tyto termíny označují jiné aspekty díla, spadají do kategorie „isness" – „co dílo je", ne do kategorie „aboutness" - „o čem dílo je". Tyto údaje se považují za identifikační. Problematika označení formy/žánru není v konceptuálních modelech řešena. Není z pohledu uživatele uspokojivě řešena ani v pravidlech RDA.

Pravidla RDA Prozatím není blíže specifikována 3. skupina entit.

---

[26] *Functional Requirements for Subject Authority Data (FRSAD): Final Report* [online]. [cit. 2015-09-16]. Dostupný z WWW: <http://www.ifla.org/node/5849>.

[27] Latinské názvosloví se používá záměrně: je mezinárodně srozumitelné a jednoznačné.

Závěr

Analýza standardů z pohledu uživatelů prokázala, že stávající standardy nepokývají plně uživatelské pořeby v oblasti „isness“, přičemž označení formy/žánru je z pohledu uživatelů žádoucí. Na základě tohoto zjištění byl formulován požadavek, aby minimální záznam byl rozšířen o údaj označení formy/žánru.

4. Stanovení katalogizační politiky s ohledem na sdílení záznamů

4.1 Základní podmínky pro sdílení záznamů

Vedle výběru standardů byla dalším úkolem jejich implementace tak, aby byla zachována návaznost mechanismu sdílení záznamů. Ta je v současné době zajištěna definicí různých úrovní zpracování, která umožňuje výměnu záznamů mezi knihovnami různé velikosti a typu. Výměna probíhá přímo (přímé přebírání záznamů mezi dvěma knihovnami) či prostřednictvím Souborného katalogu ČR či Jednotné informační brány. Sdílení záznamů předpokládá vysokou míru standardizace, stanovení úrovní se děje na základě konsensu, schvalují je pracovní skupiny pro zpracování jednotlivých druhů dokumentů. Cílem pracovního týmu v rámci NAKI byla příprava podkladů pro rozhodování a návrh definice pro spolupráci klíčového **minimálního záznamu**. Minimální záznam pokrývá i stávající dvě nižší úrovně záznamů – záznam nakladatelský a záznam subminimální, jejich implementace je tedy zajištěna. V souvislosti s analýzou standardů byla rovněž stanovena nová, doporučená úroveň zpracování, která reflektuje potřeby FRBR a sémantického webu.

Důležitou úlohu hraje Souborný katalog ČR, který je nástrojem sdílení záznamů a ke sdílení nabízí – na základě porovnávání úplnosti a kontroly záznamů – kvalitní a úplné záznamy.

Sdílení záznamů probíhá na národní i mezinárodní úrovni. Pro mezinárodní výměny záznamů je důležité sledovat implementaci RDA a dalších standardů v jiných zemích, zejména tam, kde RDA připouštějí variantní zápis údajů.

4.2 Institucionální řešení sdílení záznamů

V r. 2013 byla členy týmu ustavena Pracovní skupina pro implementaci RDA v České republice, která připravila návrh harmonogramu přechodu na RDA a následně základní materiály pro implementaci. Tyto materiály musely projít schvalovacím řízením Pracovní skupiny pro jmenné zpracování, aby se staly závazným doporučením pro českou katalogizační praxi. Tato skupina se sešla v listopadu 2013, pro rozhodování jí byly předloženy analýzy RDA, AACR2R, MARC 21 a návrh na minimální záznam řešené v rámci tohoto projektu.

Výsledkem jednání skupiny byl harmonogram přechodu na RDA, který respektuje harmonogram projektu NAKI. Pro činnost v rámci projektu je důležité i to, že se ke schválení připravilo i doporučení, že záznamy vzniklé podle AACR2R před přechodem na RDA se neopravují, pro případné testování před zavedením RDA se využijí záznamy v AACR2R. Výjimkou do budoucna byly stanoveny neukončené pokračující zdroje a vícesvazkové monografie, kde přípis do nich znamená úpravu, tj. i úpravu polí tak, aby odpovídala RDA (např. 260 na 264).

4.3 Charakteristika nejvýznamnějších změn popisu v minimálním záznamu

Analýzou RDA a porovnáním s AACR2R byly vytipovány nejdůležitější změny v bibliografickém popisu, které se odrazily v požadavcích na minimální záznam.

1. základní změny na úrovni provedení

- podle RDA je pramenem pro zápis bibliografických údajů celý zdroj, nikoli jen předepsané části zdroje, jak tomu bylo v AACR2R, i když primárním zdrojem zůstává titulní stránka, obrazovka, apod.
- bibliografické údaje se přepisují do záznamu přesně tak, jak se vyskytují na zdroji, tj. nepoužívá se zkracování slov, výpustky, nahrazování slovních vyjádření číslicemi, opravy nepřesností a chyb tisku; případné vysvětlivky či správné znění údajů se uvádí formou poznámky a dalšího selekčního údaje
- obecné označení druhu dokumentu (OODD, v MARC 21 pole 245$h) je nahrazeno modernějšími, podrobnějšími údaji o typu obsahu, média a nosiče (v MARC 21 nová pole 336, 337 a 338)
- změna pojetí a rozšíření zápisu nakladatelských údajů (v MARC 21 přechod z pole 260 na 264), jsou více rozlišovány jednotlivé funkce při tvorbě a zveřejnění díla na úrovni provedení

2. základní změny na úrovni díla či vyjádření

- zápis vztahů mezi entitami na úrovni provedené dílo a provedené vyjádření je povinným údajem, tzn. značné rozšíření použití autorizovaných selekčních údajů typu autor/název a unifikovaný název
- změny v tvorbě autorizované formy jména, ať již osobního jména, tak korporace
- změny v tvorbě autorizovaných údajů typu autor/název a unifikovaný název
- připojení označení formy/žánru do minimálního bibliografického záznamu

4.4 Analýzy RDA pro potřeby implementace

4.4.1 Analýza RDA Core Elements ve vztahu k zápisu v MARC 21

Pro potřeby implementace RDA do minimálního záznamu ve formátu MARC 21 proběhla analýza zápisu výběru prvků, tzv. RDA Core Elements, tedy prvků povinných z pohledu RDA.

<u>Vysvětlivky:</u>

V prvním sloupci jsou uvedeny povinné údaje („core elements“) podle RDA, ve druhém sloupci odpovídající pole a podpole formátu MARC 21 (indikátory jsou vyznačeny pouze pokud znamenají rozdíl v typu zapisovaných údajů).

Ve třetím sloupci (označeném M) je vyznačena míra povinného uvádění údaje:

A – nutno zapsat vždy

B – nutno zapsat, pokud je údaj zjistitelný, vyskytuje se v předepsaných pramenech popisu apod. (viz jednotlivá konkrétní pravidla RDA)

C – nutno zapsat v závislosti na dalších podmínkách (např. je-li nutno blíže určit předcházející údaje)

Atributy uvedené v prvním sloupci kurzívou se nevztahují na publikace řešené v projektu.

POVINNÝ ÚDAJ	**POLE/PODPOLE**	**M**
ATRIBUTY PROVEDENÍ		
Hlavní název	245 $a	**A**
	245 $n $p	**B**
Údaj o odpovědnosti	245 $c	**B**
Označení vydání a revize vydání	250 $a	**B**
Číslování seriálů	362 $a	**A**
Datum vytvoření/vzniku (zdroj v nezveřejněné podobě)	264 $c *(Druhý indikátor 0)*	**C**
Místo vydání	264 $a *(Druhý indikátor 1)*	**A**
Jméno nakladatele	264 $b *(Druhý indikátor 1)*	**A**
Datum vydání	264 $c *(Druhý indikátor 1)*	**A**
Místo distribuce	264 $a *(Druhý indikátor 2)*	**C**
Jméno distributora	264 $b *(Druhý indikátor 2)*	**C**
Datum distribuce	264 $c *(Druhý indikátor 2)*	**C**
Místo výroby	264 $a *(Druhý indikátor 3)*	**C**
Jméno výrobce	264 $b *(Druhý indikátor 3)*	**C**
Datum výroby	264 $c *(Druhý indikátor 3)*	**C**
Datum copyrightu	264 $c *(Druhý indikátor 4)*	**C**
Hlavní název edice	490 $a	**B**
Číslování v rámci edice	490 $v	**B**
Hlavní název subedice	490 $a	**B**
Číslování v rámci subedice	490 $v	**B**
Identifikátor provedení	020 $a	**B**
Typ nosiče	338 $a	**A**
Rozsah	300 $a	**B**

POVINNÝ ÚDAJ	POLE/PODPOLE	M
ATRIBUTY DÍLA A VYJÁDŘENÍ		
Preferovaný název díla	130 $a 240 $a 700 $t 710 $t 711 $t 730 $a **Pouze jako součást údajů o vyjádření**	**A**
Identifikátor díla	**NELZE ZAPSAT (MARC 21 nemá potřebné pole)**	**A**
Autorizovaný selekční údaj reprezentující osobu, rodinu nebo korporaci odpovědnou za dílo	100 $a $b $c $d $q $0 700 $a $b $c $d $q $0 710 $a $c $g $d $n $0 711 $a $c $g $d $n $0 **Pouze jako součást údajů o vyjádření**	**B**
Forma díla	130 $k 240 $k 700 $k 710 $k 711 $k 730 $k **Pouze jako součást údajů o vyjádření**	**C**

POVINNÝ ÚDAJ	POLE/PODPOLE	M
Datum související s dílem	130 $f 240 $f 700 $f 710 $f 711 $f 730 $f **Pouze jako součást údajů o vyjádření**	**C**
Místo vzniku díla	130 $a 240 $a 700 $t 710 $t 711 $t 730 $a **Pouze jako součást údajů o vyjádření**	**C**
Další rozlišovací charakteristika díla	130 $a 240 $a 700 $t 710 $t 711 $t 730 $a **Pouze jako součást údajů o vyjádření**	**C**
Obsazení (hudební dílo)	*130 $m* *240 $m* *700 $m* *710 $m* *730 $m*	***C***

POVINNÝ ÚDAJ	POLE/PODPOLE	M
Číselné označení (hudební dílo)	*130 $n* *240 $n* *700 $n* *710 $n* *730 $n*	***C***
Tónina	*130 $r* *240 $r* *700 $r* *710 $r* *730 $r*	***C***
Signatář smlouvy atd.	110 $a $b 710 $a $b	**B**
Identifikátor vyjádření	130 $0 240 $0 700 $0 710 $0 711 $0 130 $0	**A**
Typ obsahu	336 $a	**B**
Jazyk vyjádření	130 $l 240 $l 700 $l 710 $l 711 $l 730 $l	**C**

POVINNÝ ÚDAJ	POLE/PODPOLE	M
Datum vyjádření	130 $f 240 $f 700 $f 710 $f 711 $f 730 $f	**C**
Další rozlišovací charakteristika vyjádření	130 $a 240 $a 700 $t 710 $t 711 $t 730 $a	**C**
Horizontální měřítko mapy	*255 $a*	***B***
Výškové měřítko mapy	*255 $a*	***B***

POVINNÝ ÚDAJ	POLE/PODPOLE	M
ATRIBUTY OSOBY, RODINY A KORPORACE		
Preferované jméno osoby	100 $a 700 $a	**B**
Titul osoby	100 $c 700 $c	**B**
Datum narození	100 $d 700 $d	**B**
Datum úmrtí	100 $d 700 $d	**B**

POVINNÝ ÚDAJ	POLE/PODPOLE	M
Jiné označení spojované s osobou	100 $c 700 $c	**B**
Povolání nebo obor činnosti	100 $c 700 $c	**C**
Identifikátor osoby	100 $0 700 $0	**B**
Preferované jméno rodiny	100 $a *(První indikátor 3)* 700 $a *(První indikátor 3)*	**B**
Typ rodiny	100 $a *(První indikátor 3)* 700 $a *(První indikátor 3)*	**B**
Datum související s rodinou	100 $d *(První indikátor 3)* 700 $d *(První indikátor 3)*	**B**
Identifikátor rodiny	100 $0 *(První indikátor 3)* 700 $0 *(První indikátor 3)*	**B**
Preferované jméno korporace	110 $a 710 $a 111 $a 711 $a	**B**
Místo konání konference atd.	110 $c 710 $c 111 $c 711 $c	**B**
Datum související s korporací	110 $d 710 $d 111 $d 711 $d	**B**

POVINNÝ ÚDAJ	POLE/PODPOLE	M
Pořadové číslo konference atd.	110 $n 710 $n 111 $n 711 $n	**B**
Jiné označení související s korporací	110 $a 111 $a 710 $a 711 $a	**C**
Identifikátor korporace	110 $0 111 $0 710 $0 711 $0	**B**
Úplná forma jména	100 $q 700 $q	**C**
Povolání nebo obor činnosti	100 $c 700 $c	**C**
Období činnosti osoby	100 $d 700 $d	**C**
Místo související s rodinou	100 $c 700 $c	**C**
Významný člen rodiny	100 $g 700 $g	**C**
Sídlo (místo)	110 $a 111 $a 710 $a 711 $a	**C**
Další označení související s korporací	110 $a $g 111 $a $g 710 $a $g 711 $a $g	**C**

POVINNÝ ÚDAJ	**POLE/PODPOLE**	**M**
VZTAHY MEZI ENTITAMI		
Provedené dílo	**NELZE ZAPSAT (MARC 21 nemá potřebné pole)**	**A**
Provedené vyjádření	130 240 700 *(Druhý indikátor 2)* 710 *(Druhý indikátor 2)* 711 *(Druhý indikátor 2)* 730 **Odpovídající podpole viz údaje identifikující vyjádření**	**C**
Tvůrce	100 110 111 **Odpovídající podpole viz údaje identifikující osoby, rodiny a korporace**	**B**
Jiná osoba, rodina nebo korporace související s dílem	100 110 111 **Odpovídající podpole viz údaje identifikující osoby, rodiny a korporace**	

Zkrácený přehled povinných údajů podle RDA včetně informace, ve kterých specifických případech některé údaje uvádíme

Název
Hlavní název

Údaj o odpovědnosti
Údaj o odpovědnosti vztahující se k hlavnímu názvu (je-li jich více, povinný je pouze první uvedený)

Údaje o vydání
Označení vydání
Označení pojmenované revize vydání

Číslování seriálů

Údaj o vytvoření
Datum vytvoření (pro zdroj v nezveřejněné podobě)

Údaje o nakladateli
Místo vydání (je-li jich více než jedno, je požadováno pouze první uvedené)
Jméno nakladatele (je-li jich více než jedno, je požadováno pouze první uvedené)
Datum vydání

Údaje o distribuci
Místo distribuce (pro zveřejněný zdroj, není-li místo vydání známo; je-li jich víc než jedno, je požadováno pouze první uvedené)
Jméno distributora (pro zveřejněný zdroj, není-li nakladatel znám; je-li jich víc než jeden, je požadován pouze první uvedené)
Datum distribuce (pro zveřejněný zdroj, není-li datum vydání známo)

Údaje o výrobě
Místo výroby (pro zveřejněný zdroj, není-li známo místo vydání ani místo distribuce; je-li jich víc než jedno, je požadováno pouze první)
Jméno výrobce (pro zveřejněný zdroj, není-li znám nakladatel ani distributor; je-li jich víc než jeden, je požadován pouze první uvedený)
Datum výroby (pro zveřejněný zdroj, není-li známo datum vydání, datum distribuce ani datum copyrightu)

Datum copyrightu
Datum copyrightu (není-li známo datum vydání ani datum distribuce)

Údaje o edici
Hlavní název edice
Číslování v rámci edice
Hlavní název subedice
Číslování v rámci subedice

Identifikátor provedení
Identifikátor provedení (je-li jich více než jeden, přednost má mezinárodní identifikátor, pokud je

aplikovatelný)

Nosič
Nosič

Rozsah
Rozsah (pouze je-li zdroj úplný a přesný rozsah je známý)

Dílo
Při zápisu údajů identifikujících **dílo** zahrňte alespoň ty z následujících prvků, které jsou aplikovatelné a snadno zjistitelné.
Preferovaný název díla
Identifikátor díla
Před preferovaným názvem zapište v případě potřeby autorizovaný selekční údaj reprezentující osobu, rodinu nebo korporaci odpovědnou za dílo.
Je-li preferovaný název díla stejný nebo podobný jako název jiného díla nebo jako jméno osoby, rodiny nebo korporace, odlište ho zapsáním tolika dalších identifikačních prvků z následujícího seznamu, kolik je zapotřebí. Zapište tyto prvky samostatně, jako části selekčního údaje reprezentujícího dílo nebo využijte obě možnosti.
Forma díla
Datum související s dílem
Místo vzniku díla
Další rozlišovací charakteristika díla
Máte-li identifikovat hudební dílo které nemá individuální název, zapište tolik dalších prvků kolik jich je aplikovatelných. Pro hudební díla s individuálními názvy zapište tolik dalších prvků kolik je zapotřebí pro odlišení díla od jiných děl s týmž názvem. Zapište tyto prvky samostatně, jako části selekčního údaje reprezentujícího dílo nebo využijte obě možnosti.
Obsazení
Číselné označení
Tónina
Při zápisu bilaterální smlouvy atd. zapište pro obě strany následující prvek.
Signatář smlouvy atd.

Vyjádření
Při zápisu údajů identifikujících **vyjádření** zahrňte alespoň ty z následujících prvků, které jsou aplikovatelné a snadno zjistitelné.
Identifikátor vyjádření
Typ obsahu
Jazyk vyjádření
Zapište tolik dalších identifikujících prvků z následujícího seznamu, kolik je zapotřebí pro odlišení jednoho vyjádření díla od druhého. Zapište tyto prvky samostatně, jako části selekčního údaje reprezentujícího dílo nebo využijte obě možnosti.
Datum vyjádření
Další rozlišovací charakteristika díla
Při popisu kartografického vyjádření zapište minimálně následující údaje, které jsou aplikovatelné pro toto vyjádření.
Horizontální měřítko mapy
Výškové měřítko mapy

Atributy osob, rodin a korporací
Při zápisu údajů identifikujících osobu, rodinu nebo korporaci zapište minimálně následující údaje,

které jsou aplikovatelné a snadno zjistitelné. Zapište tyto prvky samostatně, jako části selekčního údaje reprezentujícího dílo nebo využijte obě možnosti.
Preferované jméno osoby
Titul osoby
Datum narození
Datum úmrtí
Jiné označení spojované s osobou
Povolání nebo obor činnosti (pro osobu, jejíž jméno sestává fráze nebo pojmenování nevyjadřujícího, že jde o osobu)
Identifikátor osoby
Preferované jméno rodiny
Typ rodiny
Datum související s rodinou
Identifikátor rodiny
Preferované jméno korporace
Místo konání konference atd.
Datum související s korporací
Související instituce (u konferencí atd., umožňuje-li jméno instituce lepší identifikaci než místní jméno nebo pokud místní jméno není známé nebo nemůže být snadno zjištěno)
Pořadové číslo konference atd.
Jiné označení související s korporací (u instituce, jejíž jméno nevyjadřuje, že jde o korporaci)
Identifikátor korporace
Je-li preferované jméno osoby, rodiny nebo korporace stejné nebo podobné jako jméno, pod nímž je známa jiná osoba, rodina nebo korporace, odlište je zapsáním tolika dalších identifikačních prvků z následujícího seznamu, kolik je zapotřebí. Zapište tyto prvky samostatně, jako části selekčního údaje reprezentujícího dílo nebo využijte obě možnosti.
Úplná forma jména
Povolání nebo obor činnosti
Období činnosti osoby
Místo související s rodinou
Významný člen rodiny
Sídlo (místo)
Další označení související s korporací

Vztahy mezi dílem, vyjádřením, provedením a jednotkou
Při zápisu hlavních vztahů mezi dílem, vyjádřením, provedením a jednotkou zahrňte minimálně prováděné dílo. Existuje-li více než jedno vyjádření díla, zapište prováděné vyjádření.
Dílo:
Vyskytuje-li se v provedení více než jedno dílo, je požadováno pouze převažující nebo první jmenované dílo.
Vyjádření:
Vyskytuje-li se v provedení více než jedno vyjádření, je požadováno pouze převažující nebo první jmenované vyjádření.

Vztahy mezi zdrojem a osobami, rodinami a korporacemi spojenými se zdrojem
Při zápisu vztahů mezi zdrojem a osobami, rodinami a korporacemi spojenými se zdrojem zahrňte alespoň ty z následujících prvků, které jsou aplikovatelné a snadno zjistitelné.

Tvůrce (je-li jich více než jeden, je vyžadován pouze tvůrce s hlavní odpovědností, jmenovaný jako první ve zdrojích ztvárňujících dílo nebo v referenčních zdrojích; není-li hlavní odpovědnost vyznačena, je požadován pouze první jmenovaný tvůrce.

Jiná osoba, rodina nebo korporace související s dílem (používá-li se selekční údaj reprezentovaný touto osobou, rodinou nebo korporací pro vytvoření autorizovaného selekčního údaje reprezentujícího dílo)

Základní rozpor mezi pravidly RDA a současnými možnostmi zápisu ve formátu MARC 21 spočívá v tom, že RDA v souladu s modelem FRBR počítají s hierarchií Dílo – Vyjádření – Provedení – Jednotka, zatímco ve formátu prozatím neexistuje možnost odlišit dílo od vyjádření. Formát MARC 21 v souladu s dosavadními pravidly AACR2R umožňuje zapsat tzv. unifikovaný název, který v sobě zčásti zahrnuje charakteristiky obou kategorií – samotný unifikovaný název odpovídá názvu díla, ale další charakteristiky odpovídají převážně vyjádření. Na druhé straně pravidla RDA nepočítají se samostatným zápisem názvu vyjádření, předpokládá se, že atributy vyjádření budou připojeny k názvu díla.

Proto pravděpodobně na přechodnou dobu (než dojde k vyřešení problému na úrovni formátu) bude nutno zapisovat atributy díla a částečně i vyjádření nestandardním způsobem a využívat stávajících možností poskytovaných formátem MARC 21.

4.4.2. Analýza zastoupení entit, atributů a vztahů FRBR v RDA

Proběhla analýza údajů implementovaných do české katalogizační praxe (výsledek Analýzy stávající katalogizační praxe prostřednictvím konceptuální analýzy z roku 2012), hodnotí se údaje minimálního záznamu (textové dokumenty) v novém standardu – RDA.

Komentář k tabulce:

Písmeno **p** označuje povinný údaj minimálního záznamu (tj. povinný, lze-li aplikovat). Písmeno **d** označuje doporučený rozsah záznamu, písmeno **u** úplný rozsah záznamu. Pokud je buňka prázdná, údaj není v české katalogizační politice implementován.
Hvězdička je použita tehdy, pokud není možné jednoznačně ztotožnit entity a atributy s úrovní, údaj je na vyšší úrovni definován pro specifické využití.
Tučně jsou zvýrazněny situace, kdy došlo ke kvalitativnímu posunu v použití údaje.

4.4.2.1 Základní vztahy mezi entitami

Směr	Entita 1	Vztah	Entita 2	AACR2	RDA
>	dílo	je realizováno prostřednictvím	vyjádření	**u**	**d**
<		je realizací			
>	vyjádření	je ztělesněno	provedením	**u**	**d**
<		ztělesňuje			
>	provedení	je ilustrováno	jednotkou		
<		ilustruje			
>	dílo	je vytvořeno	entita 2. skup.	p	P*
<		vytvořila			
>	vyjádření	je realizováno	entita 2. skup.	**u**	**P***
<		realizuje			
>	provedení	je vyrobeno	entita 2. skup.		
<		vyrobila			
>	jednotka	je vlastněna	entita 2. skup.	p	p
<		vlastní			
>	dílo	má jako předmět	entita 1. skup.	**u**	**d**
		má jako předmět	entita 2. skup.	u	u
		má jako předmět	entita 3. skup.	**u**	**d***
<	dílo	je předmětem	entita 1. skup.		
		je předmětem	entita 2. skup.		
		je předmětem	entita 3. skup.		

4.4.2.2 Dílo – dílo: v rámci minimálního záznamu není řešeno

Směr	Entita 1	Vztah	Entita 2	AACR2	RDA
>	Dílo	je pokračováním	Dílo	p	p
<		pokračuje jako		p	p
>		je suplement		u	u
<		má suplement		u	u
>		je komplement		u	u
<		má komplement		u	u
>		je sumarizací		u	u
<		je předmětem sumarizace			
>		je adaptací		u	u
<		je adaptováno			

>		je transformací		u	u
<		je transformováno			
>		je imitací		u	u
<		je imitováno			

4.4.2.3 Vyjádření – vyjádření: v rámci minimálního záznamu není řešeno

4.4.2.4 Provedení – provedení: v rámci minimálního záznamu není řešeno

Pro potřeby bibliografického záznamu se neanalyzuje vztah jednotka – jednotka.

4.4.3 Atributy entit

Definice pojmu: *Atribut je charakteristika entity. Atribut může být součástí entity či připisovaný entitě z vnějšku. [Zdroj: IME ICC[28], FRBR]*

Písmeno **p** označuje povinný údaj minimálního záznamu (tj. povinný, lze-li aplikovat). Písmeno **d** označuje doporučený rozsah záznamu, písmeno **u** úplný rozsah záznamu. Pokud je buňka prázdná, údaj není v české katalogizační politice implementován.
Hvězdička je použita tehdy, pokud není možné jednoznačně ztotožnit entity a atributy s úrovní.

4.4.3.1 Atributy díla:

Atributy díla	**AACR2**	**RDA**
Název díla		
Unifikované názvové záhlaví – název díla (včetně názvu části)	**u**	**d**
Hlavní název (včetně čísla/názvu části)	p	p
Poznámky k oblasti údajů fyzického popisu – [poznámka vztahující se k technice]	u	u
Pole kódovaných údajů: projekční grafika, filmy, videozáznamy [atd.] – technika	u	u

4.4.3.2 Atributy provedení

Atributy provedení	**AACR2**	**RDA**
Název provedení	p	p
Hlavní název (včetně čísla/názvu části)	p	p
Souběžný název	u	u
Poznámky k oblasti údajů o názvu a odpovědnosti – poznámky uvádějící	u	u

[28] *Ustanovení mezinárodních zásad katalogizace* [online]. [cit. 2015-10-15]. Dostupné z: http://www.nkp.cz/pages/files/fond_MezinarodniZasadyKatalogizace.pdf.

variantní a transliterované názvy		
Atributy provedení	**AACR2**	**RDA**
Klíčový název (seriály)	u	u
Údaje o odpovědnosti		
První údaj o odpovědnosti	p	p
Další údaje o odpovědnosti	u	u
Poznámky k oblasti údajů o názvu a odpovědnosti – poznámky k údajům o odpovědnosti		
Označení vydání		
Označení vydání	p	p
Souběžné označení vydání	u	u
První údaj o odpovědnosti vztahující se k vydání	u	u
Další údaje o odpovědnosti vztahující se k vydání	u	u
Doplňkové označení vydání	u	u
Další údaje o odpovědnosti vztahující se k doplňkovému označení vydání	u	u
Poznámky k oblasti údajů o vydání – [poznámka vztahující se k označení vydání]	u	u
Místo vydání/distribuce		
První údaj o místě vydání a/nebo distribuce	p	p
Další údaje o místě vydání a/nebo distribuce	**u**	**d**
Poznámky k oblasti nakladatelských údajů – [poznámka vztahující se k místu vydání/distribuce]	u	u
Kód země vydání nebo výroby	p	p
Nakladatel/distributor		
Jméno nakladatele a/nebo distributora	p	p
Údaj o funkci nakladatele, distributora atd.	u	u
Poznámky k oblasti nakladatelských údajů – [poznámka vztahující se k nakladateli/distributorovi]	u	u
Datum vydání/distribuce		
Datum vydání, distribuce atd.	p	p
Poznámky k oblasti nakladatelských údajů – [poznámka vztahující se k datu vydání/distribuce]		
Všeobecné údaje zpracování – datum vydání	p	p
Výrobce		
Místo výroby	P*	P*
Jméno výrobce	P*	P*
Datum výroby	P*	P*
Poznámky k oblasti nakl. údajů – [poznámka vztahující se k výrobci]		
Údaje o edici		
Hlavní název edice	p	p
Souběžný název edice	u	u
Údaje o odpovědnosti vztahující se k edici	u	u
Mezinárodní standardní číslování (ISSN) edice	u	u
Číslování v rámci edice	p	p

Atributy provedení	**AACR2**	**RDA**
Souběžný název subedice		
Údaje o odpovědnosti vztahující se k subedici		
Mezinárodní standardní číslování (ISSN) subedice	u	u
Číslování v rámci subedice	u	u
Forma nosiče		
Specifické označení druhu dokumentu	p	p
Rozsah dokumentu	p	p
Rozměry dokumentu	u	u
Identifikátor provedení		
Standardní (nebo alternativní) číslo	p	p
Charakteristiky souboru (elektronický zdroj)		
Poznámky vztahující se k dalším charakteristikám souboru	u	u
Způsob přístupu (dálkově přístupný elektronický zdroj)		
Poznámka vztahující se ke způsobu přístupu – [způsob přístupu]	u	u
Adresa pro přístup (dálkově přístupný elektronický zdroj)		
Poznámka vztahující se ke způsobu přístupu – [adresa pro přístup]	p	p

4.4.3.3 Atributy osoby

Atributy osoby	**AACR2**	**RDA**
Jméno osoby		
Jmenné záhlaví pro osobu, části jména	P	p
Data osoby		
Doplňky ke jménu, data narození, úmrtí atd.		**p**
Titul osoby		
Doplňky ke jménu šlechtický titul, hodnost, oslovení atd.		**p**
Jiné označení spojené s osobou		
Doplňky ke jménu, jiné doplňky		**p**

4.4.3.4 Atributy korporace

Atributy korporace	**AACR2**	**RDA**
Jméno korporace		
Jmenné záhlaví pro korporaci – části jména	P	p
Číslo spojené s korporací		
Kvalifikátor – číslo [shromáždění atd.]	P	p
Místo spojené s korporací		
Kvalifikátor – geografické jméno [místo shromáždění atd.]	P	p

Atributy korporace (pokračování)	AACR2	RDA
Datum spojené s korporací		
Kvalifikátor – datum [shromáždění atd.]	P	p
Jiné označení spojené s korporací		
Kvalifikátor – typ korporace [atd.]		**p**

4.4.3.5 Atributy entit 3. skupiny – neřeší se v rámci implementace RDA

4.4.3.6 Závěr

Při implementaci RDA bylo – bez výjimek – možné zajistit návaznost na katalogy budované v souladu s AACR2. V některých oblastech došlo ke kvalitativnímu posunu, který je umožněn rozsahem implementace RDA – tedy nikoli jen RDA samotnými, došlo k němu na základě shody knihoven na nutnosti rozšíření bibliografických údajů.

4.4.4 Analýza označení druhu dokumentu v minimálním záznamu RDA/MARC21

Předpokladem identifikace a výběru požadovaného provedení díla jsou **atributy provedení týkající se označení druhu dokumentu**. V rámci projektu byla zaměřena pozornost na specifika popisu e-publikací jednak v původních pravidlech, ale především se řešila jejich specifika z pohledu nových/aktualizovaných standardů.

4.4.4.1 Označení druhu/typu dokumentu v AACR2 a MARC 21

V bibliografických záznamech vytvořených dle AACR2 se označení druhu dokumentu elektronických zdrojů vyskytovalo na dvou úrovních popisných údajů a dále na úrovni kódovaných údajů:

- **obecné označení druhu dokumentu** (OODD), zápis v první oblasti bibliografického popisu (údaje o názvu a odpovědnosti)
- **specifické označení druhu dokumentu** (SODD), zápis v páté oblasti bibliografického popisu (údaje fyzického popisu)
- **typ záznamu** (kódovaný údaj)
- **typ počítačového souboru** (kódovaný údaj)
- **kódované údaje** pro fyzický popis – kategorie dokumentu

Použitá terminologie pro označení druhu dokumentu vychází ze zavedených výrazů v českých překladech ISBD, AACR2, MARC 21 a báze KTD[29].

[29] *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/cze/ktd.

4.4.4.1.1 Obecné označení druhu dokumentu (OODD)

Definice (báze KTD):

Termín anglicky	general material designation
Výklad termínu	Část oblasti údajů o názvu a odpovědnosti (dle ISBD) vyjadřující třídu, do níž zpracovávaný dokument patří, např. hudebnina, kartografický dokument, apod. [ISBD(M)-1993:4] [AACR2R ČESKY-1994:20-21]

Koncepce OODD vznikla v sedmdesátých letech minulého století v rámci mezinárodního doporučení ISBD (*International Standard Bibliographic Description*)[30], odkud byla převzata do druhého vydání AACR2 v roce 1988. Základním nedostatkem OODD byla nejednoznačnost používaných termínů, protože se ve třídění dokumentů mísila hlediska fyzické formy, obsahu, ale i způsobu zápisu.

Podle AACR2 se OODD uvádělo bezprostředně za hlavním názvem, docházelo k „rozlomení" příslušné oblasti popisu, kdy mezi údaj o názvu a údaj o odpovědnosti byl vklíněn cizorodý prvek týkající se charakteristiky druhu dokumentu. V MARC 21 se OODD zapisovalo v poli 245$h. Pro všechny elektronické zdroje se bez ohledu na jejich obsah požíval výraz [**elektronický zdroj**].

4.4.4.1.2 Specifické označení druhu dokumentu (SODD)

Definice (báze KTD):

Termín anglicky	specific material designation
Výklad termínu	Část oblasti údajů fyzického popisu, jež obsahuje výraz označující třídu fyzických nosičů/materiálů, k níž zpracovávaný dokument patří. Jeho součástí je též rozsah, např. 1 klavírní výtah (259 s.), 1 videokazeta (U-matic)(60 min.), 4 diafilmy (220 snímků) apod. [ISBD(M)-1993:4] [ISBD(NBM)-1996:43-46] [ISBD(PM)-1995:54-58]

Fyzický popis se podle AACR2 původně uváděl pouze u elektronických zdrojů s přímým přístupem. Teprve v Dodatcích 2004 bylo zavedeno **volitelné** pravidlo 9.5B3 a 9.5C3 pro zápis údajů fyzického popisu u online zdrojů. V MARC 21 se SODD zapisuje v poli 300$a.

4.4.4.1.3 Typ záznamu (kódovaný údaj)

Ve formátu MARC 21 se kód „Typ záznamu" uvádí v návěští na pozici 06 (LDR/06). Pozice obsahuje jednoznakový abecední kód, který slouží k rozlišení záznamu podle obsahu a typu dokumentu.

V bibliografickém formátu MARC 21 bylo **OODD** původně v souladu s označením **typu záznamu**, který odrážel prvotně fyzickou formu dokumentu. V důsledku nebývalého rozšíření počítačových souborů a

---

[30] *ISBD: International Standard Bibliographic Description, consolidated edition*. Berlin: De Gruyter Saur, c2011. ISBN 978-3-11-026379-4.

elektronických zdrojů, které většinou z hlediska obsahu náležejí k jiným kategoriím dokumentu, došlo v roce 1997 k tzv. „integraci formátů“: byla přijata nová definice kódu pro typ záznamu umožňující kódovat elektronické zdroje nikoli podle fyzické formy, ale podle významného aspektu jejich obsahu. Podle nové definice kódu bylo obecné označení druhu dokumentu a typ záznamu v návěští pro elektronické zdroje v souladu pouze v případě elektronických zdrojů[31] primárně obsahující:

- počítačový software (programy, hry, fonty),
- číselná data,
- počítačově orientovaná multimédia
- systémy online nebo síťové služby.

4.4.4.1.4 Typ počítačového souboru (kódovaný údaj)

V záznamech ve formátu MARC 21 se kód „Typ počítačového souboru“ uvádí buď v poli 008, nebo v poli 006, záleží na hodnotě kódu „Typ záznamu“ v návěští LDR/06. Pokud je hodnota LDR/06 = „m“, v poli 008 je nastavena konfigurace pozic 18-34 pro elektronické zdroje a kód „Typ počítačového souboru“ se uvádí na pozici **008/26**. Pokud je hodnota LDR/06 jiná než „m“, doporučuje se použít pole 006 pro vyjádření další charakteristiky elektronického zdroje a kód „Typ počítačového souboru“ uvést na pozici **006/09**.

Kód		**Kód**	
a	číselná data	**h**	zvuk
b	počítačový program	**i**	interaktivní multimédia
c	reprezentativní	**j**	systém online nebo síťová služba
d	dokument	**m**	kombinace
e	bibliografická data	**u**	není znám
f	font	**z**	jiný
g	hra		

4.4.4.1.5 Kódované údaje pro fyzický popis – kategorie dokumentu

Ve formátu MARC 21 se kódované údaje pro fyzický popis zapisují do pole 007. Dle platné metodiky OCLC je pole 007 povinné pro všechny elektronické zdroje – hodnota „c“ na pozici **007/00 identifikuje kategorii dokumentu** elektronický zdroj. Kódy na pozici **007/01 vyjadřují specifické označení dokumentu** v kódované podobě.

[31] *Guidelines for Coding Electronic Resources in Leader/06* [online]. [cit. 2015-09-16]. Dostupné z: http://www.loc.gov/marc/ldr06guide.html.

4.4.4.2 Obecné označení druhu dokumentu v RDA

Praktická aplikace ustanovení FRBR se projevilo v RDA zavedením nových atributů provedení, které zcela nahrazují obecné označení druhu dokumentu (MARC 21, pole 245$h):

- typ obsahu (RDA 6.9) – MARC 21 pole 336
- typ média (RDA 3.2) – MARC 21 pole 337
- typ nosiče (RDA 3.3) – MARC 21 pole 338,

Pro každé z těchto tří nových polí existují zdrojové slovníky a kódovníky RDA. V podpoli $a se zapisuje slovní označení typu obsahu, typu média a typu nosiče, v podpoli $b se uvádějí kódy jednotlivých atributů provedení (kódy se mohou použít samostatně místo slovního vyjádření nebo společně s ním). Mají význam jako selekční údaje.

4.4.4.2.1 Typ obsahu

Kategorizace vystihuje formu komunikace, jejímž prostřednictvím je dílo vyjádřeno. Používá se ve spojení s návěštím, znakovou pozicí 06 (**Typ záznamu**) označující obecný typ obsahu zdroje. Informace v poli 336 umožňuje vyjádřit více specifických typů obsahu pomocí termínů z různých heslářů.

RDA termín pro obsah – 336 $a	MARC 21 kódy pro RDA termíny – 336 $b	MARC 21 návěští LDR/06 kód(y)
kartografický datový soubor	crd	e či f
kartografický obraz	cri	e či f
kartografický pohyblivý obraz	crm	e či f
kartografický taktilní obraz	crt	e či f
kartografická taktilní trojrozměrná forma	crn	e či f
kartografická trojrozměrná forma	crf	e či f
počítačový datový soubor	cod	m
počítačový program	cop	m
zápis pohybu	ntv	a či t
zápis hudby	ntm	c či d
hraná hudba	prm	j
zvuky	snd	i
mluvené slovo	spw	i
statický obraz	sti	k či g
taktilní obraz	tci	k

taktilní zápis hudby	tcm	c či d
taktilní zápis pohybu	tcn	a či t
taktilní text	tct	a či t
taktilní trojrozměrná forma	tcf	r
text	txt	a či t
trojrozměrná forma	tdf	r
trojrozměrný pohyblivý obraz	tdm	g
dvojrozměrný pohyblivý obraz	tdi	g
jiný	xxx	o či p
nespecifikován	zzz	

4.4.4.2.2 Typ média

Kategorizace vystihuje obecný typ zařízení, které je potřebné pro zprostředkování (zobrazení, přehrání, spuštění atd.) obsahu zdroje. Používá se jako alternativa nebo jako doplněk ke kódu pro Typ média v poli 007/00 (**Kategorie dokumentu**). Informace v poli 337 umožňuje označit více specifických typů média pomocí termínů různých heslářů.

RDA termín pro média – 337 $a	**MARC kódy pro RDA termíny – 337 $b**	**MARC kódy pro média 007/00**
audio	s	s – zvukový záznam
počítač	c	c – elektronický zdroj
mikroforma	h	h – mikrodokument
mikroskop	p	
Projekce	g	g – projekční grafika m – film
stereograf	e	
bez média	n	t – text k – neprojekční grafika
video	v	v – videozáznam
jiný	x	z – nespecifikován
nespecifikován	z	z – nespecifikován

4.4.4.2.3 Typ nosiče

Kategorizace vystihuje formát paměťového média a jeho nosiče v kombinaci s typem zařízení, které je potřebné pro zprostředkování, tj. pro zobrazení, přehrání, spuštění atd. obsahu zdroje. Používá se jako alternativa nebo jako doplněk ke kódu pro Typ nosiče v poli 007/01 (**Specifické označení dokumentu**). Informace v poli 338 umožňuje označit více specifických typů nosiče pomocí termínů různých heslářů. Následující tabulka obsahuje termíny a kódy pro nosiče, které potřebují pro zprostředkování obsahu zdroje počítač.

RDA termíny pro nosič – 338 $a	MARC kódy pro RDA termíny – 338 $b	MARC kódy pro nosič – 007/01
počítačová karta	ck	k – 007/01 (Elektronický zdroj)
počítačová čipová kartridž	cb	b – 007/01 (Elektronický zdroj)
počítačový disk	cd	d – 007/01 (Elektronický zdroj)
počítačová disková kartridž	ce	e – 007/01 (Elektronický zdroj)
počítačová pásková kartridž	ca	a – 007/01 (Elektronický zdroj)
počítačová pásková kazeta	cf	f – 007/01 (Elektronický zdroj)
počítačová pásková cívka	ch	h – 007/01 (Elektronický zdroj)
online zdroj	cr	r – 007/01 (Elektronický zdroj)
jiný	cz	z – 007/01 (Elektronický zdroj)

5 Implementace standardů

5.1 Implementace RDA ve jmenném zpracování

Jádrem prací byla detailní analýza jednotlivých pravidel RDA a rozhodnutí o způsobu jejich implementace do české katalogizační praxe. Problematickou stránkou implementace nových pravidel je jejich poměrná volnost, pravidla často nabízejí více variant k použití. Sdílení záznamů je však postaveno na vysoké míře standardizace, proto je zapotřebí sledovat vývoj nejen samostatných pravidel, ale i postup jejich implementace v zahraničních knihovnách. Tomuto úkolu napomohly služební cesty na konference, kde byly konzultovány jednak záležitosti implementovaného obsahu pravidel, ale i otázky organizační.

Všechny země, popisující podle RDA nebo plánující jejich implementaci mají vytvořenou metodiku pro popis nebo její obdobu: částečně v podobě doplňků a interpretací k pravidlům („katalogizační politika“), částečně v podobě tzv. „workflows“ – popisů doporučovaných pracovních postupů při katalogizaci. To platí jak pro země, používající text RDA ve svém vlastním jazyce (angličtina, němčina), tak pro země, které vlastní překlad pravidel nemají (např. Nizozemí) a musí tedy mít podrobněji zpracované materiály pro praktické katalogizátory, nahrazující pravidla. Řada těchto materiálů je k dispozici buď na stránkách knihoven, nebo přímo na stránkách RDA Toolkitu. Po jejich zpracování

následují školení – jednak pro katalogizátory (seznámení se strukturou RDA, s odlišnostmi od dosud používaných pravidel, praktická katalogizace), jednak v případě potřeby informativní školení pro další pracovníky knihoven, kteří se se záznamy budou setkávat.

RDA používá již většina velkých knihoven v anglicky mluvících zemích, probíhá jejich implementace v dalších především evropských zemích; tam, kde se rozhodli zůstat u dosavadních pravidel (většinou se jedná o vlastní národní standardy), alespoň pracují na jejich přiblížení k RDA. Podle RDA se již mimo jiné popisuje v národních knihovnách (nebo v knihovnách plnících obdobnou funkci) v USA, Velké Británii, Kanadě, Austrálii a na Novém Zélandu; současně se v těchto zemích začala pravidla RDA používat i ve většině dalších velkých knihoven. Kromě toho popisují podle RDA i některé velké instituce (univerzitní knihovny, komerční firmy dodávající záznamy apod.) v dalších zemích. Hlavní katalogizační agentury v anglicky mluvících zemích spolupracují na tvorbě a dalším vývoji RDA. Na těchto aktivitách se podílí i Německá národní knihovna, která se od r. 2011 stala členem JSC (Joint Steering Committee for Development of RDA).

Zjištěné informace byly použity při implementaci pravidel, letos zejména při stanovení certifikované metodiky KATALOGIZACE ELEKTRONICKÝCH PUBLIKACÍ neperiodických monografií – PODLE RDA VE FORMÁTU MARC 21. Pro potřeby metodiky byla analyzována dotčená pravidla, provedena rozhodnutí, tam, kde bylo v pravidlech nabízeno více variant, bylo rozhodnuto o české verzi standardizovaných termínů. Byly připraveny a schváleny základní české interpretace: zachování principu hlavního záhlaví, používání a zapisování interpunkce ISBD, změny formy jmenných selekčních údajů, forma zápisu standardních identifikačních čísel, ale především interpretace pro uvádění autorů v bibliografickém záznamu. Významným úkolem bylo právě rozhodnutí o rozsahu selekčních údajů v záznamu. Předcházející pravidla AACR2 přistupovala k volbě selekčních údajů velmi úsporně, RDA umožňují podrobnější zápis, který však vyžaduje navýšení kapacit na zpracování. Velmi zjednodušeně lze říci, že na rozdíl od AACR2R není již omezen počet přímých autorů uváděných v záznamu. Se zavedením RDA skončilo „pravidlo tří“ a v bibliografickém záznamu jsou zapisováni všichni autoři uvedení na hlavním prameni popisu (např. u tištěných zdrojů na titulní stránce). Také mohou být jako popisný i selekční údaj uváděni překladatelé hlavního/dominantního textu ve zdroji a ilustrátoři s významným podílem na obsahu zdroje, pokud jsou uvedeni v předepsaných pramenech popisu. Proto byla v rámci řešení provedena analýza stávající produkce z pohledu nárůstu počtu normalizovaných záhlaví.

5.2 Implementace změn ve věcném zpracování.

Samostatným úkolem je redefinice pravidel pro věcné zpracování. Ta nejsou tak úzce vázána na RDA, samostatná část pro věcné zpracování v RDA nebyla a v dohledné době nebude publikována. V oblasti věcného zpracování bylo nutné vyřešit následující problémové okruhy:

- stanovit a prosazovat novou kategorii záznamu, tzv. doporučený záznam, v něm zohlednit údaje požadované pro budování sémantického webu

- respektovat plně potřeby všech relevantních skupin uživatelů, zvláště vědeckovýzkumných a pedagogických pracovníků a připojit do systému novou metadatovou položku nazvanou „Odborné publikace“
- dopracovat nakladatelskou úroveň záznamu, umožnit nakladatelům a vydavatelům elektronických publikací uložit do systému autorem preferované označení formy, v této souvislosti vytvořit seznam formálních deskriptorů používaných při zpřístupnění odborné produkce
- vytvořit manuál pro autory i nakladatele obsahující základní informace o jednotlivých formálních deskriptorech, které jsou předmětem jejich zájmu, např. o monografii, kolektivní monografii apod.

5.3 Stanovení a prosazení nové kategorie záznamu, tzv. doporučený záznam

Na základě praktických poznatků vyplývajících z mailové korespondence (70 potenciálních uživatelů systému z řad vědeckovýzkumných a pedagogických pracovníků) došli řešitelé k závěru, že schválený minimální záznam, byť rozšířený o možnost uvedení označení formy/žánru, plně nepokrývá potřeby tohoto typu uživatelů. Nově zavedený doporučený záznam schválený pracovní skupinou pro jmenné zpracování neumožňuje zaznamenat více věcných selekčních prvků. Proto je navrženo jeho rozšíření o minimálně jeden termín označující obecný pojem, pomocí kterého je daný informační zdroj zařazen do oboru či sémantické domény několika oborů. (V rámci doporučeného záznamu bude možné uvést i více termínů označujících obecný pojem). Rozšíření věcných selekčních prvků v rámci doporučeného záznamu bylo schváleno Pracovní skupinou pro věcné zpracování dokumentů.

Rozšířený doporučený záznam tedy obsahuje:

údaje minimálního záznamu, tedy
- klasifikační znak MDT uvedený v poli 080 MARC 21, v poli 675 UNIMARC nebo
- skupinu Konspektu uvedenou v poli 072 MARC 21, v poli 615 UNIMARC
- termín označující formu/žánr uvedený v poli 655 MARC 21, v poli 608 UNIMARC

a minimálně jeden termín označující obecný pojem uvedený v poli 650 MARC 21, v poli 606 UNIMARC

5.4 Definování úrovní věcné katalogizace

V systému e-Deposit se doporučuje aplikovat řízenou a pojmovou indexaci.[32]
Pro snadnou orientaci uživatelů byly definovány tři úrovně věcné katalogizace, a to
- minimální
- doporučená
- úplná

Minimální úroveň odpovídá minimálnímu záznamu. Je určena především pro nakladatele a vydavatele, kteří tak mají možnost uložit do systému autorem preferované označení formy.V této souvislosti byl vytvořen seznam základních označení forem/žánrů, který je dostupný na adrese http://autority.nkp.cz/vecne-autority/soubor-formalnich-deskriptoru-1/soubor-zakladnich-formalnich-deskriptoru/

[32] http://www.sdruk.cz/data/xinha/sdruk/ks2004/2004-2-307.pdf

Označení forem/žánrů je možno přidělovat také na základě souboru formálních deskriptorů, který je dostupný na adrese http://aleph.nkp.cz/F/?func=scan&scan_code=FD&scan_start=a&x=54&y=1
Autoritní záznamy formálních deskriptorů obsahují úplné informace, včetně definic, nadřazených a podřazených termínů, atd.

Doporučená úroveň odpovídá doporučenému záznamu. Je určena především pro vědeckovýzkumné a pedagogické pracovníky, u nichž se předpokládá zájem o zařazení jimi zpřístupňovaného informačního zdroje alespoň do jednoho oboru či sémantické domény několika oborů. Obecné termíny je možno čerpat ze souboru tematických autorit, který je dostupný na adrese
http://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=auvt
a je soustavně a průběžně aktualizován.

Úplná úroveň odpovídá úplnému záznamu, který obsahuje všechny potřebné údaje z hlediska České národní bibliografie, z hlediska kooperativní katalogizace Cluster i z pohledu potřeb regionálních či specializovaných knihoven. Je určena pro katalogizátory a indexátory, v jejichž kompetenci je tvorba úplných záznamů. Autoritní selekční prvky jsou povinně čerpány ze všech příslušných autoritních souborů, které jsou součástí databáze autorit dostupné na adrese http://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=aut

5.5 Tvorba manuálu pro autory i nakladatele obsahující základní informace o jednotlivých formálních deskriptorech

Tvorba manuálu probíhá ve dvou fázích

První fáze spočívá v doplnění potřebných údajů, tj. definic, poznámek o použití, nadřazených a podřazených pojmů do autoritách záznamů vybraných typů označení forem/žánrů. Tato fáze probíhá, postupně je poznámkový aparát doplňován do stávajících autoritách záznamů.
Během druhé fáze bude v příštím roce vytvořen a elektronicky zveřejněn manuál obsahující základní informace o jednotlivých formálních deskriptorech, které jsou předmětem zájmu nakladatelské obce.

Příklady:

Ident. číslo	fd132842
Záhlaví	**monografie**
MDT	(048.8)
Angl. ekvivalent	monographs
Poznámka	Odborná (vědecká) publikace věnovaná jednomu tématu. Vědecké dílo, které systematicky, uceleně, všestranně a podrobně pojednává o jednom, zpravidla úzce vymezeném tématu. **Monografie** kriticky hodnotí, syntetizuje doposud známé poznatky a přináší poznatky nové, které jsou výsledky vlastní vědecké práce autorů, předkládá závěry.

Ident. číslo	**fd163935**
Záhlaví	**sborníky**
Odkaz. forma	**sborníky** (obecně)
	sborníky více autorů
MDT	(082)
Angl. ekvivalent	miscellanea
	papers of several authors
Poznámka	**Sborníky** prací více autorů. V případě sborníku odborných prací se přidělí anglický ekvivalent "papers of several authors", v případě kulturně-historických či literárně zaměřených sborníků se přidělí anglický ekvivalent "miscellanea".

5.6 Příprava podmínek pro sdílení záznamů

V průběhu roku 2014 vyšla základní metodika pro katalogizaci – Certifikovaná metodika ELEKTRONICKÝCH PUBLIKACÍ neperiodických monografií – PODLE RDA VE FORMÁTU MARC 21.
Představuje jak ucelenou metodiku pro neperiodické monografie, tak základ pro zpracování ostatních typů dokumentů.
Na základě dlouholetých zkušeností řešitelek projektu se školením katalogizátorů v oblasti FRBR i katalogizačních pravidel bylo rozhodnuto metodiku prezentovat v uspořádání dle polí formátu MARC 21. K tomuto uspořádání bylo přistoupeno vzhledem k požadavku na srozumitelnost. Metodika tedy akceptuje údaje vztahující se k entitám FRBR a FRAD pokrytými pravidly RDA, nicméně je předkládá v podobě jednovrstvé tak, jak umožňuje formát MARC 21.

Metodika obsahuje jak stručnou teoretickou část s dílčími příklady, tak ukázku úplných příkladů české produkce. Příklady jsou zpracovány na základě vydaných dokumentů, ale někdy jsou upraveny pro potřeby demonstrace zápisu některých typů údajů.

Informace je určena pro knihovníky, zejména katalogizátory a systémové knihovníky, v síti knihoven ČR. Jejím cílem je definování povinného minima údajů pro záznam pro Souborný katalog, výhledově by tyto záznamy měly být využívány i dalšími zdroji (Centrální portál knihoven).

5.7 Institucionální řešení sdílení záznamů

V letech 2014 a 2015 pokračovala v jednání Pracovní skupina pro implementaci RDA v České republice, která připravila podklady pro jednání Pracovní skupiny pro jmenné zpracování, aby se staly závazným doporučením pro českou katalogizační praxi. Tato skupina se sešla třikrát, v roce 2014 byly řešeny úkoly související s implementací dílčích pravidel, v roce 2015 dopracovány zejména instrukce

pro doporučenou úroveň záznamu. Na listopadovém jednání 2015 byl předložen harmonogram školení RDA v síti knihoven ČR, v roce 2015 byla školení realizována tak, aby mohlo dojít k přechodu na RDA. Pracovní skupina pro pokračující zdroje navázala na jednání skupiny pro jmenné zpracování a v roce 2015 dopracovala minimální a doporučenou úroveň pro zpracování pokračujících zdrojů.

5.8 Závěr

Návrh minimálního záznamu vycházel z provedené analýzy povinných údajů (Core Elements) stanovených v RDA ve vztahu k zápisu v MARC 21. S ohledem na budoucí vývoj byla stanovena – především pro větší knihovny – také doporučená úroveň záznamu, což je vlastně minimální záznam rozšířený o další významné atributy děl, vyjádření a provedení.
Specifikace minimálního a doporučeného záznamu pro SK ČR pro monografické a pokračující zdroje, stejně jako klíčový materiál – *Katalogizace elektronických publikací – neperiodických monografií – podle RDA ve formátu MARC 21: certifikovaná metodika 26/2014* [33] , jsou publikovány na webové stránce Národní knihovny ČR Katalogizační politika[34],jsou pro všechny zájemce volně dostupné.
K přechodu na RDA došlo nakonec oproti harmonogramu o měsíc později – oproti plánovanému dubnu 2015 až v květnu 2015. Termín nicméně umožnil testování bibliografického popisu elektronických publikací v rámci projektu již podle nového katalogizačního standardu – pravidel RDA za využití aktualizovaného MARC 21: bibliografický formát.

[33] *Katalogizace elektronických publikací – neperiodických monografií – podle RDA ve formátu MARC 21: certifikovaná metodika 26/2014* [online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné z: http://www.nkp.cz/soubory/ostatni/vyda_cm26.pdf

[34] *Katalogizační politika* [online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné z: http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/standard1.

Závěr

V souladu s mezinárodními doporučeními byla do české katalogizační praxe implementována nová katalogizační pravidla RDA. Z hlediska katalogů je podstatné nejen řešení inovace, ale i to, zda je doporučení koncipováno tak, aby při implementaci nezbytných nových prvků bylo v maximální možné míře kompatibilní se stávajícími prvky záznamu a umožňovalo využívání starší i nové vrstvy elektronického katalogu.

Samotné implementaci předcházela analýza implementace předcházejících katalogizačních pravidel RDA, následovala jednání pracovních skupin, s pracovními skupinami, jehož cílem měla být implementace katalogizačních pravidel, která by:

1) zajistila návaznost katalogů

2) pokud možno optimalizovala možnosti vyhledávání s využitím možností nového standardu.

Pro potřeby centrální správy elektronických zdrojů byla zvolena nejvyšší úroveň katalogizace – úroveň katalogizace určená pro Českou národní bibliografii, elektronické publikace se stanou součástí archivních sbírek – v tomto případě Národní digitální knihovny – a záznamy se stanou součástí České národní bibliografie, bude je možné je sdílet v síti knihoven České republiky. Nejvyšší úroveň zpracování plně uspokojuje potřeby dalších stanovených úrovní zpracování, které jsou v publikaci prezentovány. V rámci sítě knihoven bude tedy možné nadále sdílet záznamy. Předpokládá se, že knihovny budou v budoucnu tento typ elektronických publikací rovněž doplňovat a zajišťovat svým uživatelům přístup přesahující rámec zpřístupnění elektronického povinného výtisku, stanovení standardů pro výměnu záznamů umožní vzájemné využití záznamů a jejich bezproblémové využití v souborných katalozích či portálech.

Představená doporučení jsou určena nejen pro zpracování elektronických textových publikací, řeší nejen popis e-knih, digitalizovaných knih či elektronických předloh knih, představená doporučení vycházejí z obecnějšího základu, společného pro všechny zdroje. Představují tedy základ pro zpracování všech dalších druhů dokumentů.

Nicméně řada pozitivních rysů pravidel se projeví až v prezentaci dat ve formátu méně svázaném s tradičními katalogy, tento formát je vyvíjen, jeho testování se předpokládá ve výhledu několika let. Tato publikace může poskytnout před přechodem na nový formát cenná vodítka a jeho implementaci usnadnit.

Resumé (Summary)

Changes of bibliographic description mentioned in this publication are closely connected with the NAKI project „Maintanance of electronic publications for the Czech library network“ as well as the RDA cataloguing rules international use. It was an aim of the project to solve an implementation of new cataloguing standards into the Czech cataloguing practice. The electronic publications are part of this change, but of course, the change touches the cataloguing policy generally.

The ways how the new cataloguing code is implemented may differ, it was necessary to use the way, which allows to use records prepared in accordance to the previous bibliographic standards as well as to prepare records to new ways of publication of data – that means e.g. with regard to the linked data models.

An advantage of FRBR based rules RDA was taken into account and analyses led based on FRBR entities and attributes of entities. The analyses examined four models of cooperation, with four possible sources of records: full level records from the Czech National Bibliography, minimal and sub-minimal level records defined for the Union Catalogue of the Czech Republic and finally the records produced by publishers while announcing ISBN numbers. After the analyses were evaluated, new cataloguing rules can be considered and their implementation prepared.

The choice of RDA (Resource Description and Access) was not a great surprise, the rules came into being as international standard after world decision about cataloguing principles and they were or are being implemented in many countries (not only Anglo-American countries but also German speaking countries and many countries from Northern and Central Europe). And the Czech cataloguing policy revealed to be better prepared for change of rules than it were in 90´s. Cataloguers from the Czech libraries were better informed about changing requirements on bibliographic data and admitted to work with a fuller level of cataloguing.

Data received from publishers are a separate part of work, it is more possible to influence their quantity (by the contents of the form) then quality (they can be formalized just partially, are prepared not by the professional library staff but the publishers). But they bring the first information about the title as well as important information about accessibility of electronic publication.

The certified methodology of electronic resources cataloguing was prepared with an intention to simplify ways how to share bibliographic records. So not only conditions for cataloguing electronic publications oh the highest – CNB level – were prepared, but also conditions under which the records could be shared within the Czech library network. And doors are open for a use of linked data format in the future.

Přehled použitých zdrojů:

Anglo-americká katalogizační pravidla: druhé vydání, revize 1988. 1. české vyd. Praha: Národní knihovna České republiky, 1994-2006. ISBN 80-7050-187-1.

BIBFRAME - Bibliographic Framework Initiative [online]. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://www.loc.gov/bibframe/.

Cataloging Electronic Resources: OCLC-MARC Coding Guidelines [online]. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://www.oclc.org/support/services/worldcat/documentation/cataloging/electronicresources.en.html?urlm=19365.

ČSN ISO 5127. *Informace a dokumentace – slovník*. Praha: Český normalizační institut, 2003. Třídící znak 01 0162.

Draft Interim Guidelines for Cataloging Electronic Resources [online]. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://www.loc.gov/catdir/cpso/dcmb19_4.html.

Forma/žánr dokumentu z hlediska Metodiky hodnocení výsledků výzkumu a vývoje [online]. [cit. 2015-09-16]. Dostupné z: http://autority.nkp.cz/vecne-autority/soubor-formalnich-deskriptoru-1/oznacovani-formy-zanru-v-bibliografickych-zaznamech-ktere-jsou-soucasti-katalogu-narodni-knihovny-cr-z-hlediska-metodiky-hodnoceni-vysledku-vyzkumu-a-vyvoje/.

Functional Requirements for Authority Data. München: Saur, 2009. ISBN 978-3-598-24282-3.

Functional Requirements for Subject Authority Data (FRSAD): Final Report [online]. [cit. 2015-09-16]. Dostupné z: http://www.ifla.org/node/5849.

Funkční požadavky na bibliografické záznamy: závěrečná zpráva. 1. vyd. Praha: Národní knihovna ČR, 2002. ISBN 80-7050-400-5.

Guidelines for Coding Electronic Resources in Leader/06 [online]. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://www.loc.gov/marc/ldr06guide.html.

ISBD: International Standard Bibliographic Description, consolidated edition. Berlin: De Gruyter Saur, c2011. ISBN 978-3-11-026379-4.

Katalogizace elektronických publikací – neperiodických monografií – podle RDA ve formátu MARC 21: certifikovaná metodika 26/2014 [online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné z: http://www.nkp.cz/soubory/ostatni/vyda_cm26.pdf

Katalogizační politika [online]. [cit. 2015-10-08]. Dostupné z: http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/standard1.

KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) [online]. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/cze/ktd.

Library of Congress. *Cataloging services*. [online]. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://www.loc.gov/aba/.

MARC 21. Bibliografický formát. Praha: Národní knihovna České republiky, 2003– ISBN 80-7050-427-7.

OCLC: Online Computer Library Center. [online]. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://www.oclc.org/support/home.en.html.

RDA: Resource Description and Access. [online]. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://access.rdatoolkit.org/.

RDA in MARC [online]. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://www.loc.gov/marc/RDAinMARC.html.

Term and Code List for RDA Content Types [online]. April 5, 2011 [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://www.loc.gov/standards/valuelist/rdacontent.html.

Term and Code List for RDA Media Types [online]. April 5, 2011 [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://www.loc.gov/standards/valuelist/rdamedia.html.

Term and Code List for RDA Carrier Types [online]. March 9, 2012 [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://www.loc.gov/standards/valuelist/rdacarrier.html.

UNIMARC manuál: bibliografický formát. 1. české vyd. Praha: Národní knihovna ČR, 1996–1999. ISBN 80-7050-252-5.

Ustanovení mezinárodních zásad katalogizace. Praha: Národní knihovna ČR, 2009. [cit. 2015-09-22]. Dostupné z: http://www.nkp.cz/soubory/fond/mezinarodnizasadykatalogizace.pdf.

VIAF: Virtual International Authority File [online]. [cit. 2015-08-08]. Dostupné z: http://viaf.org.